

KETTU

Käyttätymistieteellinen ennakointi ja tieto tulevaisuuden hallinnossa

5/2023

Käyttätymistieteellinen tutkimuskatsaus

Käyttätymistieteellinen tutkimuskatsaus on valtioneuvoston kanslian *Käyttätymistieteellinen ennakointi ja tieto tulevaisuuden hallinnossa* (Kettu)-hankkeen koordinoima tietokooste, jossa on uusimpia tutkimustuloksia maailmalta ja Suomesta tiivistettyinä valmistelijoiden ja päätöksentekijöiden käyttöön. Käyttätymistieteellisten tutkimuskatsausten valmisteluun osallistuu kahdeksan tutkijaa/tutkimusryhmää yliopistoista ja ammattikorkeakouluista eri puolilta Suomea. Tutkimuskatsaus ilmestyy neljä kertaa vuodessa, kolmen kuukauden välein.

Tutkimuskatsauksen jakelu on laajasti sähköpostilla aiheesta kiinnostuneille valtion- ja julkisen hallinnon toimijoille, asiantuntijoille ja tutkijoille jotka voivat ilmoittautua jakelulistalle tämän linkin <https://link.webropol.com/s/jakelulista> tai alla olevan QR-koodin kautta. Tutkimuskatsaus on myös vapaasti saatavilla verkossa valtioneuvoston kanslian sivuilla vnk.fi/kayttaytymistieteellinen-toiminta.

Lisätietoja:

erityisasiantuntija Maarit Lassander

maarit.lassander@gov.fi

erityisasiantuntija Emmi Korkalainen

emmi.korkalainen@gov.fi

Sisältö

1	Käyttätymistieteet osana julkista hallintoa	4
1.1	Laadukas kuunteleminen vähentää asenteiden polarisoitumista	4
1.2	Miksi viestintuoja ammutaan?	5
1.3	Väärästä turvallisuuden tunteesta kohti resilienssiä epävarmuuden maailmassa	6
2	Demokratian vahvistaminen: kuuleminen, osallisuus ja yhdenvertaisuus	8
2.1	Yhteiskunnallisen päätöksenteon uhrit.....	8
2.2	Tulevien sukupolvien huomioiminen päätöksenteossa	9
2.3	Lainvalmistelun tietokäytänteet epätasa-arvon luojina	10
2.4	Poliittisten päättäjien käsityksiä kansalaisten osallistamisesta.....	11
2.5	Arjen kohtaamiset demokraattisen luottamuksen rakentajina	12
3	Käyttätymistaloustiede	14
3.1	Tarkkarajaiset rajoitukset muuttavat autoilevien nuorten liikennekäyttämistä ja vähentävät onnettomuuksia.....	14
3.2	Digitaalisilla informaatiokampanjoilla on todennäköisesti pieni vaikutus rokotuskattavuuteen	15
3.3	Terveysten edistämiseen pyrkivillä interventioilla voi olla negatiivisia heijastusvaikutuksia	16
3.4	Kuluttajien informoiminen ajoneuvoveron päästö- ja/tai kulutusperusteisuudesta johtaa vähemmän polttoainetta kuluttavien ajoneuvojen hankintaan	17
3.5	Viimesijaisen tuen saajat, jotka eivät täytä työvelvoitetta, lisäävät työntekoaan ja kasvattavat työtulojaan, kun heille tarjotaan pääsy ajantasaiseen tietoon omasta tilanteestaan suhteessa tuen saamisen ehtoihin.....	18
4	Terveys ja hyvinvointi	20

4.1	Yhteiskehittäminen vaatii suunnittelua ja periaatteellista pohdintaa.....	21
4.2	Normalisaatioprosessiteoria ja osallistuvan oppimisen ja toiminnan menetelmä terveydenhuollon yhteiskehittämisessä	22
4.3	NPT ja yhteiskehittäminen digitaalisten ratkaisujen toimeenpanotutkimuksessa	24
4.4	Yhteisökeskustelut interventioiden suunnittelussa	25
4.5	Mitkä tekijät yhteiskehittämisessä tukevat onnistuneita paikallisia interventioita ja miten yleistää hyvät käytännöt väestötason terveydenedistämistrategioiksi	27
5	Työelämä.....	29
5.1	Misinformaatio voi vaikuttaa reaali maailman käyttäytymiseen	29
5.2	Konservatiivit tulkitsevat virheellisen tiedon herkemmin tahalliseksi kuin liberaalit	30
5.3	Tietoinen harkinta auttaa väärän tiedon tunnistamisessa	31
5.4	Virheellisen tiedon tunnistamisessa ja jakamatta jättämisessä keskeistä on tietoinen harkinta	32
5.5	(Mis)informaation käsittelyn vaiheet interventioiden kehittämisen tueksi	33
6	Kestävä kehitys	35
6.1	Voiko ilmastokäyttäytymistä ja -uskomuksia muuttaa: 63 maan toimenpideturnaus.....	35
6.2	Vihreää vedonlyöntiä: Ilmastoennustemarkkinoille osallistuminen lisää ilmastopoliittikkatoimien kannatusta	36
6.3	Epävarmuuden sietokyvyn ja ahdistuksen vaikutus ilmastotiedon aiheuttamiin reaktioihin.....	37
6.4	Koronan vaikutus ilmastosuhtautumiseen, kierrätykseen ja resurssien säästämiseen	38
6.5	Miten kommunikoida ilmastosta jakautuneessa mielipideilmastossa?	39
6.6	Rokotteita ilmastodisinformaatiota vastaan? 12 maan tutkimus.....	40

1 Käyttäytymistieteet osana julkista hallintoa

Tutkijaryhmän jäsenet: Nelli Hankonen (TAY), Matti T. J. Heino (TAY), Kaisa Saurio (TAY)

Tässä osiossa tarkastellaan käyttäytymistiedon hyödyntämistä politiikkatoimien suunnittelussa.

1.1 Laadukas kuunteleminen vähentää asenteiden polarisoitumista

Tiivistelmä: Kun vastakkaista mieltä olevat ihmiset keskusteleval, keskustelu voi saada heidät tuntemaan olonsa uhatuksi ja ulkopuoliseksi, ja lopulta voimistaa erimielsyyksiä (polarisoida asenteita entisestään). Keskustelukumppanit menevät helposti puolustuskannalle: puhujaa kuunnelleessaan ihminen saattaa mielessään jo miettiä tapoja väittää vastaan. Tutkimus selvitti, mitä erimielisen puhujan asenteille tapahtuu, kun toinen osapuoli aidosti ja laadukkaasti kuuntelee toisen näkökulmaa. Laadukas kuunteleminen koostuu kolmesta osatekijästä: Kuuntelija osoittaa 1) *kuuntelevansa* esim. katsekontaktilla, tarkentavilla lisäkysymyksillä ja tarkkaavaisuutta osoittavalla kehonkielellä, 2) *ymmärtävänsä* puhujan sanoman toistamalla toisen viestin omin sanoin sekä tarvittaessa kysymällä puhujan näkökulman kannalta olennaisia selvittäviä kysymyksiä, ja 3) *suhtautuvansa avoimesti ja ei-tuomitsevasti*: tämä ei välttämättä merkitse sitä, että kuuntelija olisi samaa mieltä tai pitäisi sanotusta, vaan se merkitsee sen osoittamista, että kuulija arvostaa, kunnioittaa ja välittää siitä, mitä puhuja sanoo huolimatta sen sisällöstä, ja haluaa ymmärtää puhujan näkemyksen oppiakseen lisää heistä (esim. lämpimin äänensävyin ja kannustavin sanoin). Hypoteesina oli, että kun keskustelukumppanit kuuntelevat laadukkaasti, puhujat kokevat olonsa miellyttävämmäksi tilanteessa ja kokevat yhteyttä heihin, sekä refleктоivat näiden asenteita vähemmän defensiivisellä tavalla. Oletuksena oli myös, että tämä prosessi vähentää paitsi koettua polarisoitumista (koettua asenteiden muutosta, koettua asenteiden samanlaisuutta

kuuntelijan kanssa), myös tosiasiallista polarisoitumista (eli asenteiden äärimmäisyyden vähentymistä). Neljän erillisen koeasetelman tulokset johdonmukaisesti tukivat hypoteeseja. Korkealaatuinen kuuntelu voi siis olla hyödyllinen tapa vähentää asenne- ja ideologisia jakolinjoja ja edistää rakentavaa ihmisten välistä vuorovaikutusta tilanteissa, joissa ihmiset ovat eri mieltä.

Julkaisu: Itzhakov, G., Weinstein, N., Leary, M., Saluk, D., & Amar, M. (2023). Listening to understand: The role of high-quality listening on speakers' attitude depolarization during disagreements. *Journal of Personality and Social Psychology*. Advance online publication.

Linkki: <https://doi.org/10.1037/pspa0000366>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Kokeellisten tutkimusten sarja

Tutkijan kommentti: Monet sosiaalipsykologiset tutkimukset ovat osoittaneet, että tietoinen suostuttelu voi aiheuttaa päinvastaisia vaikutuksia kuin tarkoitettiin. Tässä tutkimuksessa osoitettiin, että korkealaatuinen kuuntelu - ilman suostutteluyritystä - voi lieventää puhujan asenteita. Kuuntelu ei kuitenkaan ole taikaluoti yhteiskunnan yhteisymmärryksen ja yhteisöllisyyden parantamiseksi eikä sen voi olettaa aina tuottavan haluttuja asennemuutoksia: Kirjoittajakin toteavat, että erimielisyyksien aikana puhujan asennemuutos kohti kuuntelijan asennetta voi johtaa sosiaalisesti epätoivottujen asenteiden omaksumiseen (esim. rasistiset näkemykset, myönteiset asenteet vahinkoa tuottaviin toimintoihin). Kuitenkin demokraattisen yhteiskunnan pohjana olevaa keskustelua kannattaa tukea kuten myös ihmisten aitoa, avomielistä ja uteliasta asennetta erimielistenkin kuunteluun eri kupliin siiloutumisen sijaan. Kuuntelu sopii erinomaisesti tilanteisiin, joissa osapuolet ovat vilpittömiä ja tarkoitus on hyvä - huonommin silloin, kun keskustelukumppani ei yritäkään olla vilpittömä. (NH)

1.2 Miksi viestintuoja ammutaan?

Tiivistelmä: Monissa tilanteissa huonojen uutisten kertomisesta rangaistaan, vaikka viestintuoja olisi tilanteeseen syytön. Tässä tutkimuksessa valotetaan 11 kokeen avulla, että miksi ihmisillä on taipumusta "ampua viestintuoja". Ensimmäisessä esikierroksessa kokeessa osallistujien oli mahdollista saada arvonnasta kaksi dollaria. He arvioivat arvonnasta tuloksesta kertoneen henkilön epämiellyttäväksi, jos hän kertoi, että osallistuja ei ollut voittanut arvonnasta. Toisessa kokeessa osoitettiin, että vaikutus kohdistui juuri huonojen uutisten kertojaan, ei sivustakatsojiin. Lisäksi huonojen uutisten kertominen erosi siitä, että olisi vain kerrottu jotain, mistä kuulija on eri mieltä. Tutkijat epäilivät syyksi ihmisten tarvetta löytää ikäville tai yllättäville tapahtumille selitystä.

Ihmiset uskovat yleisesti, että maailma on oikeudenmukainen, hyvä, ennustettava, johdonmukainen ja hallittava. Näiden uskomusten kanssa ristiriidassa olevat tapahtumat saavat aikaan ahdistusta ja tarpeen löytää selitys. Seuraavissa kokeissa osallistujat kokivatkin voimakkaampaa tarvetta löytää tapahtumille selitys, kun kyse oli huonosta uutisesta. Lisäksi viestintuojalla arvioitiin olevan pahantahtoinen motiivi, vaikka hänellä oli velvollisuus kertoa uutiset ja hänellä ei ollut tapahtumiin vaikutusvaltaa. Huonon uutisen yllättävyys teki arvioista vielä negatiivisempia. Anteeksipyyntö tai empatian osoitus ei vaikuttanut arvioon. Hyväntahtoisesta motiivista kertominen saattaa lieventää tätä vaikutusta jonkin verran.

Julkaisu: John, L. K., Blunden, H., & Liu, H. (2019). Shooting the messenger. *Journal of Experimental Psychology: General*, 148(4), 644.

Linkki: <https://psycnet.apa.org/journals/xge/148/4/644/>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Kokeellinen tutkimus

Tutkijan kommentti: Tutkimuksen kokeissa huonoja uutisia kertonut mutta tilanteeseen syytön viestintuoja arvioitiin epämiellyttäväksi ja että hänellä on pahantahtoinen motiivi. Ihmiset, joilla on velvollisuus kertoa huonoja uutisia joutuvat siis usein epäreilun vastareaktion kohteeksi. Heitä pidetään vähemmän mukavina ja hyväntahtoisina kuin ihmisiä, jotka pääsevät kertomaan hyvät uutiset. Tämä voi osaltaan selittää muissa tutkimuksissa todettua ihmisten taipumusta välttää kertomasta ikävistä asioista. Nämä taipumukset voivat vaikeuttaa positiivisen muutoksen tekemistä. Ongelmien ja epäkohtien esiin tuomista vältetään tai syylliseksi osoitetaan henkilö, joka ei ole aiheuttanut niitä. Vaikutusta saattaa jonkin verran vähentää hyväntahtoisesta motiivista kertominen tai se, jos ikävä uutinen on vähemmän yllättävä. (KS)

1.3 Väärästä turvallisuuden tunteesta kohti resilienssiä epävarmuuden maailmassa

Tiivistelmä: Riskien ymmärtäminen ja niiden hallinta on haastavaa, erityisesti harvinaisten mutta merkittävien "musta joutsen"-tyyppisten tapahtumien kohdalla. Tässä artikkelissa korostetaan, kuinka ihmisten käyttäytymistä koskevat väärinymmärrykset voivat johtaa väärään turvallisuuden tunteeseen ja korostuneisiin haittoihin odottamattomien kriisitilanteiden tapauksessa. Kirjoittajat esittävät, että kompleksisten järjestelmien ja käyttäytymistieteiden tieteenalojen yhdistäminen voi auttaa tunnistamaan ja kehittämään riskienhallintasuunnitelmia, jotka kattavat perinteisen päätöksenteon sokeat pisteet. Artikkelissa käsitellään neljää yleistä "attraktorimaastoa", jotka tarjoavat visuaalisen viitekehyksen riskien ja mahdollisuuksien arviointiin. Näihin sidotut toimintaperi-

aatteet – olemassaolevien tilaisuuksien optimointi, riskinhallinta, uusien mahdollisuuksien etsintä, sekä vakauttaminen – painottuvat korostuneesti erityyppisissä maastoissa. Tilanteen hahmottaminen niiden kautta auttaa määrittämään, milloin erityinen panostaminen kuhunkin strategiaan on perusteltua. Ongelmallista on, jos päätöksenteon toimintatavaksi valitaan toimintaperiaate, joka ei sovellukaan kyseiseen attraktori- maastoon.

Julkaisu: Heino, M. T. J., Proverbio, D., Saurio, K., Siegenfeld, A., & Hankonen, N. (2023). From a false sense of safety to resilience under uncertainty. PsyArXiv.

Linkki: <https://doi.org/10.31234/osf.io/a5ysh>

Vertaisarvioitu: Ei.

Tutkimuksen luonne: Käsitteellinen katsaus.

Tutkijan kommentti: Artikkelin yhdistää ymmärrystä attraktorimaastojen luonteesta laajalti käytössä olevaan päätöksenteon Cynefin-viitekehykseen. Tätä myöten se avaa uusia mahdollisuuksia kvantitatiivisen, dynaamisen tilannearvion tuomiseksi päätöksentekokonteksteihin. Taustalla vaikuttavat vahvasti virheenkestävän päätöksenteon ja anti-hauraiden järjestelmien näkökulmat toimenpidesuunnitteluun. Kyseessä on tutkimusryhmän oma julkaisu. (MTJH)

2 Demokratian vahvistaminen: kuuleminen, osallisuus ja yhdenvertaisuus

Tutkija: Hanna Hämäläinen (TY)

2.1 Yhteiskunnallisen päätöksenteon uhrin

Tiivistelmä: Kirjoituksessa käsitellään yhteiskunnallisessa päätöksenteossa aliedustettuja ryhmiä, joita tämän vuoksi kutsutaan yhteiskunnallisen päätöksenteon uhreiksi. Kirjoituksen keskiössä ovat niin sanotut tilastolliset uhrin (statistical victims), joilla tarkoitetaan päätöksiä tehtäessä tunnistamattomiksi jääviä henkilöitä, joihin päätöksenteko tulee vaikuttamaan. Koska tilastollisia uhreja ei ole identifioitu, heitä ei usein oteta riittävästi huomioon. Esimerkkinä tällaisesta ryhmästä on tulevat sukupolvet. Kirjoituksessa tarkastellaan haasteita, jotka liittyvät tilastollisten uhrien riittävään huomiointiin sekä huomiotta jättämisen mahdollisia seurauksia. Kirjoituksessa todetaan aliedustuksen olevan ongelmallista niin episteemisistä, oikeudellisista kuin demokraattisista lähtökohdistakin käsin.

Kirjoituksessa pohditaan, millaiset institutionaaliset rakenteet mahdollistaisivat parhaiten tilastollisten uhrien huomioimisen, ja käsitellään niiden etuja ja haittoja erilaisissa konteksteissa. Käsittelyssä on kolme mallia, jotka pohjautuvat asiantuntijuuteen, intressiryhmien kollektiiviseen päätöksentekoon ja kansalaisedustukseen. Mikään näistä malleista yksin ei kuitenkaan vakuuta kirjoittajaa. Kirjoituksessa esitetäänkin, että tilastollisten uhrien edustuksen on oltava diskursiivista. Tällainen malli voisi täydentää olemassa olevia menettelyitä ja diskursseja, mutta sillä ei kuitenkaan voida korvaa edustuksellisuuteen perustuvia enemmistöinstituutioita.

Julkaisu: C. Landwehr (2023), Hearing Silent Voices? Representing Identified and Statistical Policy Victims, teoksessa K. MacKenzie ym. (toim.) Democracy and the Future: Future-Regarding Governance in Democratic Systems. Edinburgh University Press, 2023.

Linkki: <https://edinburghuniversitypress.com/book-democracy-and-the-future.html>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Laadullinen.

Tutkijan kommentti: Viime aikoina niin tutkimuksessa kuin myös julkishallinnon piirissä pidetyissä puheenvuoroissa on nostettu enenevässä määrin esiin yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia yhteiskunnallisen päätöksenteon prosesseissa. Kuten kirjoituksessakin todetaan sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevat ryhmät jäävät päätöksenteossa usein aliedustetuiksi tai jopa tunnistamatta. Erilaiset demokratiainnovaatiot esimerkiksi kansalaisraadit, joita sinänsä on kirjallisuudessa pidetty kannatettavina, heijastelevat usein enemmistön näkemyksiä. Erilaisten hiljaisiksi jäävien tunnistaminen ja näkyväksi tekeminen on tärkeää, jotta voidaan kehittää heitä paremmin huomioivia päätöksentekoprosesseja. Tästä syystä myös tämä tutkimus ansaitsee paikkansa tässä katsauksessa.

Tutkimus on teoreettinen, minkä vuoksi se jää yleisen tarkastelun tasolle. Siinä nostetaan kuitenkin esille tärkeitä näkökohtia. Toisaalta esimerkiksi lainvalmistelun kontekstissa välineitä aliedustettujen osallisuuden tukemiseen on jo olemassa esimerkiksi kuuleminen sekä vaikutus- ja jälkiarviointi. Uusien mallien kehittämisen sijaan tai ainakin ohella kyse saattaa olla enemmän valmistelun riittävästä resursseista olemassa olevien välineiden asianmukaiseen hyödyntämiseen. (HH)

2.2 Tulevien sukupolvien huomioiminen päätöksenteossa

Tiivistelmä: Artikkelissa käsitellään tulevien sukupolvien näkökulmien huomioimista demokraattisessa päätöksenteossa. Tulevien sukupolvien intressit ovat usein vaikeasti samaistuttavia. Kirjoittaja kuitenkin esittää, että demokraattiset prosessit voidaan suunnitella ottamaan huomioon myös vaikeasti samaistuttavien ryhmien (outgroup) intressit. Keinoina tähän ehdotetaan perspektiiviharjoituksia ja deliberatiivisia osallistamisen malleja. Perspektiiviharjoitukset kannustavat näkemään asiat toisten näkökulmasta, ja niiden avulla voidaan kannustaa ajattelemaan tulevien sukupolvien mahdollisia kiinnostuksen kohteita ja huolia. Harjoitukset suuntautuvat kuitenkin usein tiettyjen yksilöiden tai ryhmien näkökulmiin sen sijaan, että ne edistäisivät erilaisia näkökulmia. Deliberatiivisten mallien, kuten kansalaisraatien, tarkoituksena on tuoda erilaisia näkökulmia omaavat ihmisryhmät kosketuksiin. Ne saattavat kuitenkin jättää huomioimatta tulevien sukupolvien intressit, jos kukaan osallistujista ei toimi kyseisten intressien edustajana. Kirjoittaja ehdottaakin deliberatiivisten mallien yhdistämistä eksplisiitisti tulevaisuuteen suuntautuviin perspektiiviharjoituksiin. Kirjoittaja toteaa, että tulevien sukupolvien ohella menetelmää voitaisi käyttää myös muiden usein päätöksenteossa hiljaiseksi jäävien ryhmien kuten eläimet, ympäristö ja pienet lapset intressien huomioimisessa.

Julkaisu: K. Herne (2023). Perspective-Taking, Deliberation and Future Generations, teoksessa K. MacKenzie ym. (toim.) Democracy and the Future: Future-Regarding Governance in Democratic Systems. Edinburgh University Press, 2023.

Linkki: <https://edinburghuniversitypress.com/book-democracy-and-the-future.html>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Laadullinen.

Tutkijan kommentti: Artikkelin on julkaistu samassa teoksessa edellisen artikkelin kanssa ja jatkaa keskustelua osallistamisen teemoista yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Kirjoituksessa esitetään keinoja siihen, kuinka päätöksentekohetkellä tavoittamattomia tai vaikeasti kuultavia voisi huomioida heitä koskeissa prosesseissa. Tutkimuksen anti on kahden sinänsä tutun menetelmän yhdistämisessä. Kirjoituksen haasteeksi jää kuitenkin se, miten menetelmä saataisiin osaksi demokraattisia prosesseja. Joissakin yhteyksissä perspektiiviharjoitukset saattavat olla tarpeellisia. Joissakin tapauksissa samaan tietoon voidaan päästä käsiksi tutkimustiedon kautta. Toki on paljon sellaista, mistä tutkimusta ei ole tehty. (HH)

2.3 Lainvalmistelun tietokäytänteet epätasaväyryyden luojina

Tiivistelmä: Artikkelissa tarkastellaan episteemisen toiseuden (epistemic othering) käsitettä lainvalmisteluprosessin kontekstissa ja sen vaikutuksia haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin. Lisäksi käsitellään akateemisen tutkimuksen roolia episteemisen toiseuden ylläpitämisessä tai tuottamisessa. Episteemisellä toiseudella tarkoitetaan marginaalisuutta ja ryhmän ominaisuuksien perusteella syntyvää epätasaväyryyttä, joka johtuu lainvalmisteluprosessissa vallitsevista tietokäytännöistä ja siihen kytkeytyvästä osallistamisen ulottuvuudesta. Kirjoituksessa tutkitaan suomalaista korkokatto-sääntelyn valmisteluaineistoa vuosien 2013-2021 välillä ja analysoidaan tapoja, joilla velkaongelmia kokeneita henkilöitä aineistossa käsiteltiin. Kirjoittajat havaitsivat, että velkaongelmia kokeneiden henkilöiden tiedot ja kokemus katsottiin merkityksettömiksi tai suodatettiin hallitsevien tietotyyppien kuten markkinalogiikan kautta, mikä vahvistaa heihin liittyviä negatiivisia stereotyyppioita ja sulkee ryhmän päätöksenteon ja akateemisen tutkimuksen ulkopuolelle. Artikkelissa korostetaan tahattomia seurauksia, joita haavoittuvien ryhmien osallistaminen poliittiseen päätöksentekoon voi aiheuttaa. Se herättää tärkeitä kysymyksiä siitä, miten haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien ääni saadaan kuuluville stereotyyppioita uusintamatta.

Julkaisu: Nieminen, K. ym. (2023). Epistemic othering: the interplay of knowledges in legislative drafting. *Journal of Law and Society*. 2023; 50: 322–343.

Linkki: <https://doi.org/10.1111/jols.12443>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Laadullinen, diskurssianalyysi

Tutkijan kommentti: Artikkelin edistää episteemisen toiseuden ymmärtämistä ja sen vaikutusta haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisiin. Tutkimuksen aineistona on käytetty korkokattosääntelyn valmisteluaineistoa, mutta sen havainnot ovat nähdäkseni yleistettävissä sekä valmisteluun yleensä että myös muihin haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin. Viime vuosina osallisuus ja erilaisten sitä tukevien käytäntöjen kehittäminen yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, lainvalmistelu mukaan lukien, on tullut yhä tärkeämmiksi. Kehitystä kokonaisuutena arvioiden on pidetty myönteisenä. Tämä tutkimus kuitenkin osoittaa, että kehitykseen liittyy myös epätasa-arvoa tuottavia haasteita, jotka tulisi ottaa huomioon suunniteltaessa osallistamisstrategioita. (HH)

2.4 Poliittisten päättäjien käsityksiä kansalaisten osallistamisesta

Tiivistelmä: Tutkimuksessa tarkastellaan poliittisen eliitin asenteita kansalaisten osallistamisesta demokraattiseen päätöksentekoon. Tutkimuksen aineistona hyödynnetään sekä suomalaisille päättäjille että kansalaisille tehtyä kyselyä, jolla selvitettiin vastaajien osallisuutta koskevia asenteita. Lisäksi päättäjiä haastateltiin asenteiden taustalla olevien syiden selvittämiseksi. Eliitin ja kansalaisten asenteiden vertailu paljastaa, että eliitillä on kriittisempiä näkemyksiä kansalaisten osallistamisesta kuin kansalaisilla. Tulokset osoittavat, että eliitit suhtautuvat kielteisesti kansalaisten suoriin, päätöksentekoa sitoviin osallistamisen tapoihin (mm. kansanäänestys, osallistuva budjetointi) ja sen sijaan tukevat vähemmän vaikuttavaa jopa näennäistä kansalaisten osallistamista. Kansalaiset taas haluavat enemmän vaikutusvaltaa. Tutkimuksessa selvitettiin myös eroja asennoitumisessa eri eliittiryhmien välillä, jotka jäivät vähäisiksi. Ainoa merkittävä ero on virkamiesten erityisen kielteinen suhtautuminen kansalaisten suoraa päätösvaltaa kohtaan. Haastattelujen laadullinen analyysi osoittaa, että eliitit suhtautuvat pidättyväisesti kansalaisten osallistamiseen, koska he ovat huolissaan kansalaisten pätevyyydestä ja edustuksen epäyhdenvertaisen jakautumisen mahdollisuuksista.

Julkaisu: Koskimaa, V. ym. (2023). Decision-makers, advisers or educable subjects? Policymakers' perceptions of citizen participation in a Nordic democracy. *Governance*, 1–19.

Linkki: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/gove.12762>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Mixed methods (määrällinen tutkimus sekä laadullinen sisällön analyysi)

Tutkijan kommentti: Tutkimus tarjoaa tietoa päättäjien kansalaisten osallisuutta koskevista asenteista ja niiden taustalla olevista syistä. Se tuo myös esiin kansalaisten ja eliitin välillä olevan merkittävän näkemyseron osallistamisen intensiteetistä. Tutkimus osoittaa, että kansalaiset haluavat enemmän vaikutusvaltaa päätöksentekoprosesseissa. Tutkimus on tehty Suomessa ja sen kyselyaineisto on kattava. Tutkimustulosta voidaan pitää huolestuttavana erityisesti näennäistä osallistamista koskevilta osin, joka pitkällä tähtäimellä voi vaikuttaa negatiivisesti kansalaisten yhteiskuntaa ja demokraattista järjestelmää kohtaan tunnettuun luottamukseen. (HH)

2.5 Arjen kohtaamiset demokraattisen luottamuksen rakentajina

Tiivistelmä: Kirjoituksen keskeisenä teemana on demokratian vahvistaminen arjessa yhteiskunnan eri kentillä. Kirjoituksen aineistona on hyödynnetty vuonna 2022 järjestetyissä Demokratian puolustusdialogeissa käytyjä keskusteluja, joissa yli 500 erilaisista taustoista olevaa ihmistä keskusteli omasta suhteestaan demokratiaan. Kirjoituksessa todetaan ihmisten kokevan demokratiapuheen etäännyttävänä. Välimatka puheiden ja ihmisten elämän välillä koetaan liian suureksi ja demokratian edistäminen juhlapuheiden koristeiksi. Ihmisten etäännyminen johtaa demokratia rapistumiseen. Arjessa demokratia kohdataan julkisten palveluiden kautta. Kirjoituksessa todetaan, että näihin palveluihin sisältyy demokratian vahvistamisen mahdollisuus. Vuoro-vaikutukseen arjen kohtaamisissa olisikin panostettava. Onnistuneet arjen kohtaamiset ja kokemus kuulluksi tulemisesta vahvistavat ihmisten luottamusta palveluihin. Parhaassa tapauksessa tämä heijastuu luottamuksena yhteiskuntaan.

Julkaisu: K. Alhanen ym. (2023). Demokraattisten kohtaamisten käsikirja. Osallisuudesta vaikuttavuutta julkisiin palveluihin. Sitran selvityksiä 223. Sitra.

Linkki: <https://www.sitra.fi/julkaisut/demokraattisten-kohtaamisten-kasikirja/>

Vertaisarvioitu: Ei.

Tutkimuksen luonne: Laadullinen aineisto.

Tutkijan kommentti: Kirjoitus on mielestäni mielenkiintoinen, koska se käsittelee demokratian teemaa harvemmin esiin nostetusta näkökulmasta. Usein demokratiatyön fokuksessa on päätöksentekoon vaikuttaminen, mutta luottamuksen rakentumiselle ja kuuluvuuden tunteelle arjen kohtaamiset ovat ehkäpä vielä merkittävämpiä. Palvelut ovat arjessa läsnä ja mahdollisuuksia tällaiselle ”demokratiatyölle” on paljon enemmän. Käsikirja on suunnattu ensisijaisesti julkisten palveluiden ammattilaisille. Nämä näkökulmat ovat kuitenkin mielestäni tärkeitä ymmärtää myös niissä pöydissä, joissa asioista päätetään ja valmistellaan. Parhaimmillaan demokratiavaikutukset tulevat varsinaisen palvelutoiminnan ohessa, mutta se edellyttää, että palveluissa työskentelevällä ammattilaisella on resursseja ihmisten kohtaamiseen. Tätä näkökulmaa kirjoituksessa on mielestäni hieman vähätelty. Kyse ei ole vain ”ajattelun vireestä ja asennoitumisesta”. (HH)

3 Käyttäytymistaloustiede

Tutkija: Lauri Sääksvuori (LS) ja Tuomas Nurminen (TS) (THL)

3.1 Tarkkarajaiset rajoitukset muuttavat autoilevien nuorten liikennekäyttäytymistä ja vähentävät onnettomuuksia

Tiivistelmä: Tämä tutkimus selvittää tarkkarajaisten lakien ja rajoitusten vaikutusta nuorten liikennekäyttäytymiseen. Tutkimus perustuu Australiassa toteutettuun lakiuudistukseen, joka kielsi uusien autoilijoiden yölliset ajomatkat (klo 23–05), joissa matkustajina oli useita samanikäisiä nuoria. Tutkimustulosten mukaan tämä rajoitus vähensi kolareita ja kolareista johtuvia kuolemia kohderyhmässä yli 50 prosenttia. Tämän lisäksi rajoituksilla havaittiin olevan kolareita vähentävä vaikutus varsinaisen rajoitusajan ulkopuolisessa liikenteessä ja rajoitusajan (ensimmäinen vuosi ajo-oikeuden saamisesta) jälkeen. Lain vaikutuksen suuruus auto-onnettomuuksiin lisääntyi ajassa. Tutkimus tukee laajemmin ajatusta, että lait ja rajoitukset voivat auttaa luomaan uusia sosiaalisia normeja, joiden vaikutus on suurempi kuin lain puhdas pelotevaikutus.

Julkaisu: Moore, T. J., & Morris, T. *Shaping the Habits of Teen Drivers*, American Economic Journal: Economic Policy (Forthcoming, 2024)

Linkki: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/pol.20220403&&from=f>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Havaintoaineistoon perustuva empiirinen syy-seuraussuhteiden arviointiin pyrkivä tutkimus, joka perustuu Australiassa toteutetun lakiuudistuksen jälkiarviointiin.

Tutkijan kommentti: Tämä on laadukas ja erittäin mielenkiintoinen tutkimus ainakin kolmesta eri syystä: (i) Suomessa on tehty viime aikoina uudistuksia alaikäisten ajo-oikeuksiin, (ii) tutkimus selvittää konkreettisten politiikkatoimien vaikutusta, jotka asetuvat täyskiellon (esim. ei ajokorttia alle 18-vuotialle) ja kevyiden tuuppausinterventtioiden välille, ja (iii) tutkimus pystyy osoittamaan laajempia liikennekäyttäytymisen muutosta tukevia mekanismeja. Tutkimus auttaa ymmärtämään, että lait voivat muuttaa vallitsevia käyttäytymistapoja niiden suoran pelote/rangaistusvaikutus ohella luomalla uusia sosiaalisia normeja (esim. yöllisten kaverikyytien suosio). Tämän ohella tutki-

mus tukee käsitystä, että lait, jotka rajoittavat vain pientä osaa vallitsevasta normaalista toiminnasta (laki rajoittaa vain noin 0.5 % nuorten ajomatkoista) ovat todennäköisesti yleisesti hyväksytympiä. (LS)

3.2 Digitaalisilla informaatiokampanjoilla on todennäköisesti pieni vaikutus rokotuskattavuuteen

Tiivistelmä: Tämä tutkimus selvittää sosiaalisen median alustoilla toteutettavien digitaalisten informaatiokampanjoiden vaikutusta kansalaisten Covid-19 rokotteisiin liittyviin käsityksiin ja uskomuksiin. Tutkimus hyödyntää eri sosiaalisen median alustoilla (Facebook ja Instagram) olevaa mahdollisuutta testata erilaisten (markkinointi)viestien vaikutusta satunnaistettuja koeasetelmia hyödyntäen. Tämä tutkimus raportoi yhteenvedon, joka sisältää aineistoa 819 eri satunnaistetusta kokeesta, jotka tavoittivat n. 2.1 miljardia ihmistä eri puolilla maapalloa. Tutkimuksen keskeinen kontribuutio on aineistojen yhdistämisen useista sadoista satunnaistetuista kokeista, joka mahdollistaa myös hyvin pienten vaikutusten luotettavan estimoinnin. Tutkimus löytää pienin vaikutuksen (keskimääräinen vaikutus on n. 0.5 %-yksikköä) useisiin vastemuuttujiin, jotka mittaavat sosiaalisen median käyttäjien käsityksiä rokotteista. Yhdistämällä tämä tieto toteutettujen kampanjoiden kustannuksiin, tutkijat arvioivat yhden prosenttiyksilön muutoksen kustannukseksi n. \$3.41. Tutkimuksen luonteen vuoksi tutkijoille ei ole mahdollisuutta yhdistää itseraportoituja vastauksia tietoihin toteutuneista rokotuksista. Näin ollen tutkijat joutuvat tekemään vahvoja oletuksia raportoitujen vastausten ja rokotuskattavuuden yhteydestä. Tutkimuksen tuottama kustannusvaikuttavuusarvio - \$5.68 per yksi uusi rokotettu henkilö - auttaa kuitenkin arvioimaan erilaisten interventioiden kustannusten ja saavutettavien hyötyjen suhdetta.

Julkaisu: Athey, S., Grabarz, K., Luca, M., & Wernerfelt, N. (2023). Digital public health interventions at scale: The impact of social media advertising on beliefs and outcomes related to COVID vaccines. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 120(5), e2208110120.

Linkki: <https://www.pnas.org/doi/abs/10.1073/pnas.2208110120>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: meta-analyysi, joka kattaa 819 online-ympäristössä toteutettua satunnaistettua koetta

Tutkijan kommentti: Tutkimus on jälleen yksi uusi kontribuutio käyttäytymistaloustieteessä meneillään olevaan keskusteluun erilaisten kevyiden interventtioiden (tuup-pausten) mahdollisista hyödyistä ja haitoista. Tutkimus on poikkeuksellinen, koska se raportoi tuloksia kokeista, jotka tavoittivat yli kaksi miljardia ihmistä. Tutkimus vahvistaa kuvaa siitä, että erilaisen kevyiden interventtioiden vaikutus terveyskäyttäytymiseen on keskimäärin pieni. Erilaisten kevyiden interventtioiden skaalautuvuus saattaa tehdä niistä kuitenkin varsin kustannustehokkaita toimenpiteitä. Tutkimuksen perusteella on vaikea ottaa kantaa siihen, kannattaako kansanterveystoimijoiden olla läsnä sosiaalisen median alustoilla. (LS)

3.3 Terveysten edistämiseen pyrkivillä interventtiolla voi olla negatiivisia heijastusvaikutuksia

Tiivistelmä: Tämä tutkimus selvittää, voiko terveyttä edistävään toimintaan kannustaminen erilaisten interventtioiden avulla vaikuttaa negatiivisesti muuhun terveystkäyttäytymiseen. Tutkimus on toteutettu satunnaistettuna kenttäkokeena online-ympäristössä, joka mahdollistaa aineistonkeruun tutkimukseen osallistuneiden meditoinnista ja ruokapäiväkirjoista. Tutkimus osoittaa ruokapäiväkirjamerkintöjen lisäämiseen kannustavien toimenpiteiden (muistutukset ja taloudelliset kannustimet) vähentävän meditaatioon käytettyä aikaa – ja päinvastoin. Tutkimuksessa mitattujen negatiivisten heijastusvaikutusten efektikoko on huomattava (19–29 %). Tutkimus on osa meneillään olevaa tutkimuskirjallisuuden aaltoa, joka pyrkii mittaamaan ja ymmärtämään erilaisten politiikkatoimien heijastusvaikutuksia.

Julkaisu: Trachtmann, H. Does promoting one healthy behavior detract from others? Evidence from a field experiment. *American Economic Journal: Applied Economics* (Forthcoming, 2024)

Linkki: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/app.20210788>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Online-ympäristössä toteutettuun RCT-asetelmaan perustuva empiirinen tutkimus, jonka osallistujat pääosin yliopistoikäisiä yhdysvaltalaisia naisia.

Tutkijan kommentti: Tutkimus pureutuu erittäin mielenkiintoiseen kysymykseen erilaisten kevyiden interventtioiden (esim. tuuppaus) ja politiikkatoimien mahdollisiin negatiivisiin heijastusvaikutuksiin liittyen. Tutkimus käsittelee käyttäytymistapoja (ruoka-

päiväkirjat ja meditointi), joilla voi arvella olevan suhteellisen pieni vaikutus terveyteen. Se on toteutettu pääosin nuorilla korkeakouluopiskelijoilla. Tutkimus onnistuu näistä rajoitteista huolimatta uskottavasti osoittamaan, että erilaisilla onnistuneilla käyttäytymismuutokseen kannustavilla toimilla voi olla samanaikaisesti negatiivisia vaikutuksia johonkin muuhun vastaavaan käyttäytymiseen. Erilaisia interventioita laaja-alaisesti arvioivaa tutkimuskirjallisuutta on tällä hetkellä saatavilla enenevässä määrin. Tämä kirjallisuus auttaa arvioimaan interventioiden erilaisia vaikutuksia aikaisempaa laajemmin ja muodostamaan aikaisempaa realistisemmän kuvan erilaisten interventioiden mahdollisista hyödyistä ja haitoista. (LS)

3.4 Kuluttajien informoiminen ajoneuvoveron päästö- ja/tai kulutusperusteisuudesta johtaa vähemmän polttoainetta kuluttavien ajoneuvojen hankintaan

Tiivistelmä: Tutkimuksessa selvitetään, miten kuluttajien tietoisuus ajoneuvoveron hyvitysjärjestelmästä vähäpäästöisille ja/tai vähän polttoainetta kuluttaville ajoneuvoille vaikuttaa hankittavien ajoneuvojen polttoaineen kulutukseen. Tutkimuksessa tarkastellaan Sveitsissä käytössä olevaa, vuosittain maksettavaa ajoneuvoveroa. Osassa Sveitsin kantoneista on käytössä hyvitysjärjestelmä, jonka seurauksena vähäpäästöisistä ja/tai vähän polttoainetta kuluttavista ajoneuvoista maksetaan alhaisempaa veroa. Tutkimuksessa näytetään, että alle puolet kuluttajista on ollut tietoinen hyvitysjärjestelmästä, ja että hyvitysjärjestelmästä tietoiset kuluttajat ovat hankkineet keskimäärin 14 % vähemmän polttoainetta kuluttavia autoja kuin järjestelmästä tietämättömät niissä kantoneissa, joissa hyvitysjärjestelmä on ollut käytössä. Tutkimuksessa osoitetaan satunnaistettua kenttäkoetta käyttäen, että hyvitysjärjestelmän olemassaolosta tiedottaminen laskee hankittavien ajoneuvojen keskimääräistä polttoaineen kulutusta noin 10 % niissä kantoneissa, joissa hyvitysjärjestelmä on käytössä.

Julkaisu: Cerruti, D., Daminato, C., & Filippini, M. (2023). *The impact of policy awareness: Evidence from vehicle choices response to fiscal incentives*. Journal of Public Economics, 226, 104973.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2023.104973>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Empiirinen, syy-seuraussuhteiden arviointiin pyrkivä tutkimus, jossa hyödynnetään Sveitsissä vuosittain järjestettävää kotitalouksien energiankäyttöä koskevaa kyselytutkimusta sekä satunnaistettua kenttäkoetta (RCT).

Tutkijan kommentti: Tutkimus on huolellisesti toteutettu, ja siinä hyödynnetään toisiaan täydentäviä tutkimusmenetelmiä (havaintoaineistoon perustuva ns. kvasikokeellinen tutkimus sekä RCT) uskottavalla tavalla. Tutkimuksesta voidaan tehdä kaksi keskeistä havaintoa. Ensinnäkin aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että ajoneuvovieron sitominen päästöihin tai kulutukseen ei johda ekologisempien ajoneuvojen hankintaan. Käsillä olevan tutkimuksen valossa tämä havainto on osittain virheellinen, mikä johtuu siitä, että vaikutuksia mitattaessa ei ole huomioitu sitä, että kaikki kuluttajat eivät ole tietoisia hyvitysjärjestelmästä. Tutkimuksen yleisempi viesti on se, että minkä tahansa kannustinjärjestelmän vaikutus (ja vaikutusten arviointi) riippuu oleellisesti siitä, ovatko järjestelmän kohteena olevat henkilöt tietoisia kannustimien olemassaolosta. Jos puutteellista tietoisuutta ei huomioida asianmukaisesti, saatetaan vaikutusten arvioinnissa tehdä johtopäätös, että kannustinjärjestelmä on liian heikko tai väärin kohdennettu. Tutkimuksessa näytetään lisäksi, ettei tehokkaan informaatiointerventtion tarvitse välttämättä koskea kannustinjärjestelmän yksityiskohtia vaan pelkkä tiedottaminen kannustimien olemassaolosta saattaa riittää. Tutkimuksen selkein heikkous on se, että satunnaistetussa kenttäkokeessa lopullisen analyysiaineiston koko on melko pieni. (TN)

3.5 Viimesijaisen tuen saajat, jotka eivät täytä työvelvoitetta, lisäävät työntekoaan ja kasvattavat työtulojaan, kun heille tarjotaan pääsy ajantasaiseen tietoon omasta tilanteestaan suhteessa tuen saamisen ehtoihin

Tiivistelmä: Tutkimuksessa tarkastellaan viimesijaisen tuen saajien työskentelyä ja työtuloja Tanskassa. Tanskan viimesijaiseen turvaan liittyy työvelvoite, jonka mukaan edeltävien 12 kuukauden aikana liian vähän työskennelleiden tukea voidaan leikata. Työvelvoite on dynaaminen siinä mielessä, että työskennellyt työtunnit putoavat pois laskennasta sitä mukaan, kun niistä on kulunut yli 12 kuukautta. Tutkimuksessa selvitetään satunnaistetun kenttäkokeen avulla, miten kaksi eri tapaa informoida tuen saajia työvelvoitteesta ja siihen liittyvistä kannustimista vaikuttavat saajien työntekoon sekä työtuloihin interventiota seuraavien 12 kuukauden aikana. Tutkimuksessa havaitaan, että yksilöllisen ja ajantasaisen tiedon tarjoaminen lisää tehtyjä työtunteja sekä työtuloja niillä, jotka interventiohetkellä olivat työskennelleet viimeisten 12 kuukauden aikana vähemmän kuin työvelvoite edellyttää (molemmat vasteet n. +8 % verrattuna verrokkiryhmään). Työtuntien lisäys kohdentuu pääasiassa pitkäkestoisempiin työsuhteisiin. Sen sijaan työvelvoitteen täyttäneiden työtunnit ja työtulot vähenevät verrokkiryhmään verrattuna. Pelkän yleisen tiedon tarjoaminen tuen ehdoista ja työvelvollisuudesta vähentää tehtyjä työtunteja ja työtuloja interventiota seuraavien 12 kuukauden

aikana. Vaikutus on erityisen voimakas niillä, jotka ovat täyttäneet työvelvoitteen vaatimukset edeltävien 12 kuukauden aikana.

Julkaisu: Cairo, S., & Mahlstedt, R. (2023). *The disparate effects of information provision: A field experiment on the work incentives of social welfare*. Journal of Public Economics, 226, 104987.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2023.104987>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettu kenttäkoe (RCT) sekä rekisteriaineistot.

Tutkijan kommentti: Tutkimus perustuu laajaan satunnaistettuun kenttäkokeeseen, joten sen tuottama tieto syy-seuraussuhteista on luotettavaa. Tutkimuksen kokonaisnäyttö viittaa siihen, että (ainakin Tanskassa) viimesijaisen tuen saajat eivät ole täysin tietoisia tuen saamisen ehtojen – työvelvoitteen sekä siihen liittyvien mahdollisten sanktioiden – merkityksestä suhteessa heidän omaan tilanteeseensa ja työhistoriaansa. Kun yksilöllinen tieto lisääntyy, ne, joiden tuki on vaarassa leikkaantua, työskentelevät enemmän, kun taas ne, joita vastaava sanktion uhka ei (välittömästi) koske, vähentävät työntekoaan. Tutkimuksen tärkein oppi onkin se, että informaatiota taloudellisista kannustimista (esimerkiksi sosiaaliturvaan liittyen) tulisi tarjota yksilöllisellä tasolla, jotta ihmiset voivat tehdä itselleen optimaalisia päätöksiä. Samaan aikaan on kuitenkin oltava tarkka siinä, kenelle tai mille ryhmille yksilöllistä informaatiota tarjotaan, jotta reaktiot eivät ole päinvastaisia kuin halutaan. (TN)

4 Terveys ja hyvinvointi

Tutkijaryhmä: Anu Linnansaari (TAY), Marjaana Jones (TAY), Heidi Kesanto-Jokipolvi (TAY), Johanna Roponen (UEF), Terhi Koivumäki (TAY), Pilvikki Absetz (TAY)

Yhteiskunnassa on jatkuvasti ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen liittyviä kysymyksiä, joihin haetaan tehokkaita terveyttä edistäviä sekä sairauksia ennaltaehkäiseviä ja hoitavia ratkaisuja. Näiden ratkaisujen eettisyyden, hyväksyttävyyden ja vaikuttavuuden kannalta perinteinen ylhäältä alaspäin suuntautuva lähestymistapa on ongelmallinen ja usein heikommassa asemassa olevia ryhmiä stigmatisoiva ja marginalisoiva. Perinteiseen lähestymistapaan kuuluu myös ajatus näyttöön perustuvista mutta usein 'yhden koon' (one size fits all) interventioista, jotka eivät kykene huomioimaan ihmisten erilaisia elinympäristöjä, (ala-)kulttuureita ja elämäntyyliä ja -tapoja.

Yhteiskehittämisellä (co-creation) haetaan ratkaisuja edellä mainittuihin ongelmiin. Sillä tarkoitetaan aktiivista ja tasavertaista yhteistyötä loppukäyttäjien ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa erilaisten ratkaisujen, kuten terveyden edistämisen interventioiden kehittämiseksi ja niiden toimeenpanon tukemiseksi. Yhteiskehittäminen noudattaa tyypillisesti seuraavia vaiheita: 1) suunnittelu (mikä on yhteiskehittämisen tavoite ja ketä tulisi olla mukana); 2) toteutus (minkälaisia toiminnallisia menetelmiä käytetään ja miten varmistetaan halukkuus osallistua ja sitoutuminen); 3) arviointi (mistä tiedetään, että prosessi ja tuotokset ovat valideja ja vaikuttavia); ja 4) raportointi (miten tulokset raportoidaan). Yhteiskehittäminen haastaa perinteisen ylhäältä alaspäin suuntautuvan lähestymistavan korostamalla toimijoiden erilaisen asiantuntijuuden ja tietotaidon yhdistämisen merkitystä kompleksien haasteiden ratkaisemiseksi ja innovatiivisten ratkaisujen tuottamiseksi. Eri sidosryhmien yhteistyötä korostava lähestymistapa tukee terveyden edistämisen vaikuttavuutta mahdollistamalla kiinnittymisen sidosryhmien tarpeisiin sekä huomioimalla kontekstin monipuolisesti. Vaikka lähestymistavan merkitys tunnustetaan jo laajasti, sen käyttöönotto on toistaiseksi ollut vähäistä. Esimerkiksi sote-uudistuksen yhteydessä asiakaslähtöisten palvelujen tuottamisesta on puhuttu paljon, mutta eri asiakasryhmien monipuolinen, laajamittainen ja tasavertainen osallistuminen ei vielä toteudu. Esimerkiksi sellaiset termit kuin 'kohde-ryhmä' ja 'osallistaminen' viittaavat perinteisen lähestymistavan olevan edelleen usein käytössä.

Katsauksemme käsittelee yhteiskehittämisen periaatteita, prosesseja ja menetelmiä terveyden edistämisen ja terveydenhuollon erilaisissa konteksteissa. Tarkoituksemme ei ole esitellä systemaattisesti kerättyä näyttöä yhteiskehittämisen vaikuttavuudesta, sillä sitä ei vielä ole. Useimmat katsaukseen sisällytetyistä artikkeleista ovat tapaus-tutkimuksia interventioiden kehittämisvaiheesta. Katsauksemme pyrkimyksenä on

nostaa esiin näkökulmia sekä lisätä teoreettista ja menetelmällistä ymmärrystä, joiden avulla tukea yhteiskehittämisen systemaattista toteuttamista paitsi interventioiden kehittämisessä myös niiden toimeenpanon ja skaalaamisen suunnittelussa. Näistä varsinakin kaksi viimeistä ovat jääneet vähälle huomiolle. Yhteiskehittämisestä kiinnostuneelle hyödyllistä luettavaa on lisäksi esimerkiksi [The SAGE Handbook of Participatory Research and Inquiry](#) | SAGE Publications Ltd.

4.1 Yhteiskehittäminen vaatii suunnittelua ja periaatteellista pohdintaa

Tiivistelmä: Yhteiskehittämisestä on tullut merkittävä tapa parantaa terveyspalvelujen sekä terveyden edistämiseen tähtäävien interventioiden laatua. Yhteiskehittämisen kautta kokemusasiantuntijoiden osaaminen ja tietotaito tulee tunnustetuksi ja näkyväksi. Hyödyistä huolimatta yhteiskehittämiseen liittyy myös haasteita, kuten kokemustiedon vähäinen arvostus ja valtasuhteet. Tutkimuksessa tarkastellaan kokemusasiantuntijoiden osallistumista yhteiskehittämisprosesseihin Pohjois-Intiassa. Näiden kokemusten pohjalta tutkijat esittävät viisi kysymystä, joiden avulla yhteiskehittämisen toimivuutta voidaan tarkastella.

- 1) Kuka pääsee mukaan yhteiskehittämisprosesseihin?
Paikallisen kontekstin ymmärtäminen on tärkeää interventioiden suunnittelussa ja palvelujen kehittämisessä. On tärkeää pohtia, mitkä ryhmät ja näkemykset tulevat edustetuiksi, sekä tietoisesti mahdollistettava erilaisista sosio-demografisista taustoista tulevien ihmisten osallistuminen.
- 2) Kuinka erilaisista sosio-demografisista taustoista tulevien ihmisten osallistuminen mahdollistetaan käytännössä?
Ihmisten osallistumisvalmius vaihtelee. On tärkeää luoda turvallinen ympäristö ja puitteet, jotka tukevat osallisuutta ja tuntuvat turvallisilta. Tulee myös huomioida osallistujaryhmien kokoonpano ja sen vaikutukset.
- 3) Kuinka rakennetaan luottamusta kokemusasiantuntijaryhmissä?
Ryhmien tulee tavata useamman kerran ja tutustua toisiinsa esim. jakamalla kokemuksia. Ryhmien vetäjien tulee olla sensitiivisiä osallistujien tarpeille ja tavoille toimia.
- 4) Kuinka psykososiaalinen tuki sekä tiedon yhteisluominen voidaan yhdistää kehittämisryhmien toiminnassa?
Ryhmien päätarkoitus on kuitenkin kehittämistoiminta. Ryhmämuotoisessa toiminnassa osallistujat saattavat toivoa ryhmältä myös vertaistukea. On tärkeää varata aikaa kummallekin toiminnalle.
- 5) Kuinka kokemusasiantuntijoiden asiantuntijuus voidaan tunnistaa/tunnustaa?
Kokemustietoa ei aina arvosteta ja kehittämistoimintaa osallistuvat eivät aina koe itseään asiantuntijoiksi. On tärkeää mahdollistaa erilaisia tapoja ilmaista

kokemuksia, esim. visuaaliset menetelmät tai median käyttö. Palkkion maksaminen sekä tunnustus kehittämistyöhön osallistumisesta voivat lisätä arvostuksen tunnetta.

Julkaisu: Pillal, P., Rawat, M., Jain, S., Martin, R.A., Shelly, K. & Mathias, K. (2023) Developing relevant community mental health programmes in North India: five questions we ask when co-producing knowledge with experts by experience. *BMJ Global Health* 8:e011671.

Linkki: <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2022-011671>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Tapaustutkimus

Tutkimusryhmän kommentti: Tutkimus oli toteutettu Pohjois-Intiassa, eivätkä kaikki huomioidut päde suoraan Suomeen. Intiassa esimerkiksi naisten osallistuminen kokeustoimintaan oli huomattavasti rajallisempaa. Esitetyt kysymykset ovat kuitenkin sovellettavissa lähes mihin tahansa kontekstiin, jossa yhteiskehittämistä tehdään. Tutkimuksessa esitettyjä kysymyksiä tai periaatteita tulisikin pohtia yhteiskehittämisen prosessin kaikissa vaiheissa. Suunnittelun ja pohdinnan tarve korostuu entisestään tilanteissa, joissa pyritään haavoittuvien ryhmien osallistumiseen. Kokemusten jakaminen ja erityisesti kunkin osanottajan vahvuuksien huomiointi sekä jokaisen osanottajan äänen saaminen kuuluu jo alkuvaiheessa lisää tasavertaisuuden kokemusta ja toteutumista yhteiskehittämisen aikana. Se on tärkeää kaikissa ryhmissä, mutta erityisen tärkeää ryhmissä, joissa asemavallan ja virallisen asiantuntijuuden tasoissa on paljon vaihtelua osanottajien välillä.

4.2 Normalisaatioprosessiteoria ja osallistuvan oppimisen ja toiminnan menetelmä terveydenhuollon yhteiskehittämisessä

Tiivistelmä: Tutkimustulosten onnistunut jalkauttaminen rutiininomaiseksi osaksi jokapäiväistä terveydenhuollon työtä ja uusiksi toimintamalleiksi terveydenhuoltoon edellyttää yhteiskehittämistä. Yhteiskehittäminen on prosessi, jossa eri sidosryhmät työskentelevät yhdessä uusien käytäntöjen, hoitomuotojen tai palvelujen kehittämiseksi ja käyttöönottamiseksi. Artikkelin tavoitteena on kuvata normalisaatioprosessiteorian (Normalization process Theory, NPT) ja yhteiskehittämisen menetelmän

(osallistuvan oppimisen ja toiminnan, Participatory Learning and Action, PLA) hyötyjä uusien käytäntöjen vakiinnuttamisessa terveydenhuoltoon.

NPT auttaa tunnistamaan tekijät, jotka edistävät tai estävät uusien toimintatapojen sisällyttämistä jokapäiväiseksi käytännöksi ja selittämään niiden vakiintumista osaksi arkipäivän toimintaa. NPT korostaa eri sidosryhmien (terveydenhuollon henkilökunta, potilaat) osallistamista prosessiin ja auttaa ymmärtämään, miten innovaatiot ja muutokset hyväksytään, otetaan käyttöön ja vakiinnutetaan osaksi käytäntöjä. NPT:n neljä keskeistä käsitettä ovat: 1) koherenssi (eri sidosryhmät ymmärtävät muutoksen hyödyn), 2) kognitiivinen osallistuminen (sidosryhmät ottavat asian omistajuuden, tunnisteetaan vastuut ja roolit muutoksessa), kollektiivinen toiminta (muutoksen käytännön toteuttaminen), refleksiivinen seuranta (muutoksen toteutumisen arviointi, oppiminen ja korjaavat toimenpiteet). PLA puolestaan on NPT:n kanssa yhdenmukainen osallistava ja toiminnallinen yhteiskehittämisen menetelmä, joka auttaa varmistamaan, että uudet käytännöt ovat yhteisön tai sidosryhmien tarpeiden mukaisia ja saavat vankan tuen. Tämä auttaa edistämään kestäviä ja yhteisölähtöisiä ratkaisuja terveydenhuollossa. NPT:n ja PLA:n yhdistelmä on lähestymistapa, joka alleviivaa sidosryhmien yhteistyön merkitystä toteutuksen haasteiden ja edistävien tekijöiden ymmärtämiseksi ja uuden käytännön kestävästä integraatiosta mahdollistamiseksi.

Julkaisu: de Brún, T., O'Reilly-de Brún, M., O'Donnell, C.A. et al. Learning from doing: the case for combining normalisation process theory and participatory learning and action research methodology for primary healthcare implementation research. BMC Health Serv Res 16, 346 (2016). <https://doi.org/10.1186/s12913-016-1587-z>

Linkki: <https://doi.org/10.1186/s12913-016-1587-z>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Näkökulma

Tutkimusryhmän kommentti: Uusien hoitomuotojen ja toimintamallien onnistunut jalkauttaminen terveydenhuoltoon edellyttää yhteiskehittämistä, mikä voi olla monimutkainen prosessi. Teoria tarjoaa tarvittavaa ohjausta ja ymmärrystä yhteiskehittämisen toteuttamiseen, ja sen avulla voidaan varmistaa, että yhteiskehittäminen on järjestelmällistä, tehokasta ja saavuttaa tavoitteensa. Teorioiden systemaattisen hyödyntämisen terveydenhuollon yhteiskehittämisessä tiedetään kuitenkin olevan edelleen vähäistä¹.

Artikkelissa perusteltiin kattavasti normalisaatioprosessiteorian (NPT) ja osallistuvan oppimisen ja toiminnan (PLA) yhdistelmän hyötyjä. Yhdistämällä NPT:n analyttinen ja järjestelmällinen lähestymistapa sekä PLA:n osallistava ja toiminnallinen luonne voidaan tukea tehokasta terveydenhuollon yhteiskehittämistyötä. NPT auttaa uusien käytäntöjen vakiinnuttamisessa, kun taas PLA edistää sidosryhmien aktiivista osallistu-

mista ja oppimista kehittämisprosessissa. Tämä voi johtaa kestäviin ja käytännössä toimiviin terveydenhuollon ratkaisuihin, joita käyttäjät ja sidosryhmät tukevat ja joita voidaan sovittaa paikallisiin tarpeisiin ja käytäntöihin.

¹ Messiha, Chinapaw, Ket ym. Systematic Review of Contemporary Theories Used for Co-creation, Co-design and Co-production in Public Health, Journal of Public Health, 2023, 45 (3): 723–737. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdad046>

4.3 NPT ja yhteiskehittäminen digitaalisten ratkaisujen toimeenpanotutkimuksessa

Tiivistelmä: Terveydenhuoltoon tarkoitettuja digitaalisia ratkaisuja kehitetään yhä enenevässä määrin, mutta erityisesti potilaiden/asiakkaiden käyttöön tarkoitettujen ratkaisujen siirtyminen osaksi normaalitoimintaa on edelleen erittäin hidasta. Onnistuneen toimeenpanon edellytyksenä on, että digitaalisten ratkaisujen sosio-teknologinen luonne tunnustetaan: ne eivät ole pelkkää teknologiaa vaan niiden tulee soveltua ja mukautua toteutusympäristön ja siinä toimivien eri sidosryhmien tarpeisiin, olivat nämä sitten terveydenhuollon asiakkaita tai ammattilaisia. Tässä laadullisiin menetelmiin perustuvassa tutkimuksessa yhdistettiin normalisaatioprosessiteoria (Normalization Process Theory, NPT) yhteiskehittämisen menetelmiin, tavoitteena uuden sähköisen järjestelmän toimeenpano potilaiden raportointien vaikutusmittareiden (electronic patient-reported outcome measures, ePROs) keräämiseksi munuaissairauksien hoitoyksiköissä. Järjestelmän tarkoituksena on kerätä seurantatietoa oireiden potilaille aiheuttamasta taakasta ja heidän sairauteen liittyvistä muista kokemuksistaan sekä hyödyntää kerättyä tietoa osana hoidon kehittämistä. Järjestelmän toiminta edellyttää potilaiden sitoutumista jatkuvaan raportointiin sekä järjestelmän integrointia hoitoyksikön muihin järjestelmiin. Tutkimus toteutettiin kolmessa munuaissairauksien hoitoyksikössä Englannissa. Yhteiskehittämiseen osallistui sekä potilaita että ammattilaisia. Empatiakartoituksen menetelmällä tarkasteltiin ePRO:n käyttötilanteisiin liittyviä havaintoja, ajatuksia ja tunteita. Ne auttoivat selvittämään, miksi ePRO-raportointia kannattaisi käyttää ja mitä toiveita ja huolia potilailla ja eri tehtävissä toimivilla terveydenhuollon ammattilaisilla oli käyttöön liittyen (NPT coherence). Prosessikartoituksen avulla pyrittiin kehittämään ePROn tiedon keräämisen käytäntöjä kaikkien käyttäjärühmien näkökulmat huomioiden (NPT cognitive participation). Yksikön käytäntöjä havainnoimalla pyrittiin ymmärtämään, miten yksikössä toimittiin (NPT collective action) ja miten ePRO voitaisiin liittää näihin käytäntöihin. Tuloksena tunnistettiin sekä kaikille yksiköille ja käyttäjärühmille yhteisiä ydintarpeita että paikallisesti/sidosryhmittäin vaihtelevia tarpeita, joihin ratkaisun oli kyettävä vastaamaan. Lisäksi tunnistettiin kaksi järjestelmän toimeenpanon kannalta keskeistä teemaa: Datan kerääminen on fyysistä (käytön on sovittava fyysisiin tiloihin ja rutiineihin) ja datan kerääminen on intentionaalista (järjestelmän käyttäjien on oltava vakuuttuneita tiedonkeruun hyödyistä).

Julkaisu: Knowles, S.E., Ercia, A., Caskey, F. et al. Participatory co-design and normalisation process theory with staff and patients to implement digital ways of working into routine care: the example of electronic patient-reported outcomes in UK renal services. *BMC Health Serv Res* 21, 706 (2021).

Linkki: <https://doi.org/10.1186/s12913-021-06702-y>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Tapaustutkimus

Tutkimusryhmän kommentti: Tässä tutkimuksessa lähtökohtana oli ymmärrys teknologian sosio-teknisestä luonteesta – asia joka jää usein huomiotta. Teknologian tulee sopia siihen ympäristöön, jossa se otetaan käyttöön, sekä vastata eri sidosryhmien (muuttuviin) tarpeisiin. Teknologia myös muuttaa sidosryhmien (tässä tapauksessa potilaiden ja heitä hoitavien lääkäreiden ja muiden ammattilaisten) välistä yhteistyötä, rooleja, vuorovaikutusta ja suhdetta ylipäänsä, ja nämä vaikutukset voivat sekä estää että edistää teknologiaan perustuvien palveluiden ja järjestelmien käyttöönottoa ja jatkuvaa käyttöä. Tutkimuksessa yhdistettiin kiinnostavalla tavalla toimeenpanotutkimus ja sen teoreettinen viitekehys (NPT) sekä yhteiskehittämisen menetelmät näiden asioiden ratkaisemiseksi.

4.4 Yhteisökeskustelut interventioiden suunnittelussa

Tiivistelmä: Osallistuminen terveystutkimuksiin vahvistaa yhteisöjen sitoutumista interventioihin ja muihin tutkimuksiin sekä lisää vastuunottoa yhteisön terveydestä ja hyvinvoinnista. Yhteisökeskustelut (Community Conversation) ovat Mandela Foundationin kehittämä systemaattinen tapa toteuttaa tavoitteellisia keskusteluja. Alun perin yhteisökeskustelut on suunniteltu interventiomenetelmäksi, jonka tavoitteena on ollut auttaa yhteisöjä löytämään osallisuuden ja kriittisen ajattelun avulla räätälöityjä ratkaisuja itse tunnistamiinsa ongelmiin, ja siten edistää yhteisön voimaantumista pitkällä tähtäimellä. Interventioiden suunnittelussa se tarjoaa perinteisen laadullisen haastattelututkimuksen sijasta skaalautuvan tavan ottaa kokonaisia yhteisöjä mukaan tarkoitukseseen ja samalla se mahdollistaa yhteisöjen osallistumisen ja sitoutumisen tutkimukseen. Yhteisökeskustelut etenevät viiden vaiheen mukaisesti: 1) luottamuksen rakentaminen (Relationship building); 2) huolenaiheen tunnistaminen (Concern identification); 3) huolenaiheen tutkiskelu (Concern Exploration); 4) päätöksenteko (Decision-making); sekä 5) pohdinta ja arviointi (Reflection and Review).

Tässä tutkimuksessa nigerialaisia kyläyhteisöjä kutsuttiin yhteistyöhön tarttuvien tautien ehkäisemiseksi, alle 5-vuotiaiden lasten terveyden ylläpitämiseksi ja lapsikuolleisuuden vähentämiseksi. Menetelmänä käytettiin yhteisökeskusteluja, joita käytiin yhteensä 12 kierroksen verran 320 osallistujan kanssa. Keskusteluissa noudatettiin yllä mainittua yhteisökeskustelujen vaiheistusta päätöksentekovaihetta lukuunottamatta. Keskustelut oli rakennettu osallistuvan oppimisen ja toiminnallisuuden periaatteiden mukaisesti. Tasavertainen osallistuminen mahdollistettiin jakamalla keskustelijat yhteisössä vallinneiden statuserojen mukaisiin ryhmiin sekä käyttämällä matalan kynnyksen toiminnallisia tehtäviä.

Yhteisökeskusteluissa tunnistettiin sekä mahdollistavia että rajoittavia tekijöitä, jotka on otettava huomioon interventioiden kehittämisessä erityisesti Nigerian kaltaisessa kehittyvässä maassa. Näitä ovat esimerkiksi kotitalouksien moninaiset voimasuhteet sekä lähipiirin, naapuruston ja laajemman yhteisön merkitys lasta koskevissa terveyspäätöksissä. Kaikkiaan keskusteluissa tunnistettiin peräti 58 eri tahoa tai sidosryhmää, mutta joidenkin (erityisesti poliitikkojen ja jossain määrin myös kansainvälisten järjestöjen) kohdalla ymmärrys toiminnan taustalla olevista motiiveista herätti epäilyksiä ja luottamus näihin tahoihin oli heikkoa. Intervention onnistumisen kannalta tärkeää oli myös yhteisökeskusteluista tiedottaminen koko yhteisölle, ei vain osallistujille.

Julkaisu: Burgess RA, Shittu F, Iuliano A, Haruna I, Valentine P, Bakare AA, et al. Whose knowledge counts? Involving communities in intervention and trial design using community conversations. *Current controlled trials in cardiovascular medicine*. 2023;24(1):385–385.

Linkki: <https://trialsjournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13063-023-07320-1>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Formatiivinen eli toimintaa kehittävä tutkimus

Tutkimusryhmän kommentti: Yhteisökeskustelu tarjoaa systemaattisen ja skaalautuvan menetelmän, joka mahdollistaa yhteisöjen osallistumisen ja sitoutumisen terveysinterventioiden suunnitteluun, adaptoimiseen, toteuttamiseen ja arviointiin. Sitä voidaan käyttää myös esimerkiksi intervention yksityiskohtien tai toimeenpanostrategioiden pohtimiseen. Tässä tutkimuksessa menetelmää käytettiin ongelmaan, joka ei ole akuutti tämän päivän Suomessa eli korkeaan lapsikuolleisuuteen. Silti meilläkin on kokonaisia yhteisöjä koskettavia väestön terveyteen liittyviä ongelmia, joita ratkottaessa tällaisesta menetelmästä voisi olla hyötyä – esimerkkeinä tarttuvien tautien epidemiat päiväkodeissa, koulukiusaaminen, nuorten päihteiden käyttö ja mielenterveyden ongelmat, työuupumus, ja pandemioihin varautuminen.

4.5 Mitkä tekijät yhteiskehittämisessä tukevat onnistuneita paikallisia interventioita ja miten yleistää hyvät käytännöt väestötason terveydenedistämistästrategioiksi

Tiivistelmä: Väestötason terveyden edistäminen tarvitsee skaalautuvia ratkaisuja, jotka kuitenkin huomioisivat ihmisten erilaiset elinympäristöt ja elämäntavat. Tämän toimintatutkimuksen tavoitteena oli koota järjestelmällisen yhteiskehittämisen ja arvioinnin tueksi viitekehys, joka lisäksi mahdollistaisi paikallisesti luotujen tiettyä kohderyhmää koskevien interventio-ohjelmien skaalaamisen koskemaan suurempaa joukkoa ihmisiä. Tutkimuksessa yhdistettiin kirjallisuudesta löytyneitä hyviä käytäntöjä, joita testattiin ja kehitettiin edelleen kolmessa yhteiskehittämisen tapaustutkimuksessa. Tuloksena kirjoittajat esittävät PRODUCES-viitekehityksen yhteiskehittämisen tueksi: PROblem eli mihiin ongelmaan yhteiskehittämisellä haetaan ratkaisua; Objective – ongelmat ovat usein komplekseja ja monisyisiä, joten on tärkeää rajata riittävän tarkasti, MITÄ yhteiskehittämisen prosessilla tavoitellaan; Design – minkälaisia osallistuvia menetelmiä käytetään; (End-)Users eli ketkä ovat intervention loppukäyttäjii tai hyötyjiä; Co-creators eli ketkä osallistuvat yhteiskehittämiseen (loppukäyttäjät, muut sidosryhmät, tutkijat, terveydenedistäjät); Evaluation – arvioidaan sekä yhteiskehittämisen prosessia että kehitettyä interventiota ja sen vaikuttavuutta; Scalability – miten yhteiskehitetty ratkaisu skaalataan laajemmalle väestölle. Lisäksi artikkelissa esitetään periaatteita ja suosituksia mm. loppukäyttäjien ja muiden yhteiskehittäjien sitoutumisen varmistamiseksi sekä kuvataan kolme erilaista skaalaamisen mallia. *Hajautetussa mallissa* (distributed model) vaikuttavuusnäyttö paikallisesti luoduista interventio-ohjelmista kootaan yhteen skaalaamista varten. *Yleistettävässä mallissa* (generalisable model) tavoitteena on jo alunalkaen kehittää erilaisille loppukäyttäjille räätälöitävä interventio ja siksi yhteiskehittämiseen tuodaan mukaan eri loppukäyttäjryhmiä mahdollisimman hyvin edustava yhteiskehittäjien joukko. *Vesiputouksmallissa* (cascade model) paikallisesti kehitetty interventio siirretään ja sovitetaan yhä uudelleen uusiin konteksteihin ja/tai uusille loppukäyttäjille. Artikkelissa ei arvioida näiden mallien vahvuuksia tai haasteita suhteessa toisiinsa.

Julkaisu: Leask, C. F., Sandlund, M., Skelton, D. A., Altenburg, T. M., Cardon, G., Chinapaw, M. J. M., De Bourdeaudhuij, I., Verloigne, M., & Chastin, S. F. M. (2019). Framework, principles and recommendations for utilising participatory methodologies in the co-creation and evaluation of public health interventions. *Research Involvement and Engagement*, 5(1), 2–16.

Linkki: <https://doi.org/10.1186/s40900-018-0136-9>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Toimintatutkimus

Tutkimusryhmän kommentti: Kuten tämän tutkimuksen kirjoittajat toteavat, tutkimustietoa yhteiskehittämisen hyödyistä interventioiden vaikuttavuuden kannalta on vielä vähän. Yhteiskehittämisellä voidaan kuitenkin lisätä interventioiden hyväksyttävyyttä ja loppukäyttäjien ja muiden sidosryhmien sitoutumista, joilla ainakin teoreettisesti on merkitystä myös vaikuttavuuden kannalta. Artikkelit tuo systemaattisen interventiosuunnittelun lähestymistapaa ja periaatteita myös yhteiskehittämiseen. Lisäksi kirjoittajat tarjoavat käytännöllisiä tarkistuslistoja ja menetelmiä onnistuneen paikallisen yhteiskehittämisen tueksi. Artikkelin tuloksiin tulee kuitenkin suhtautua enemmänkin näkökulmina ja potentiaalisesti hyödyllisenä lähtökohtana yhteiskehittämiseen kuin pitkäjänteisen tieteellisen tutkimustyön tuloksina.

5 Työelämä

Tutkijaryhmä: Kaisa Hytönen ja Markus Kanerva (Laurea amk)

Tässä katsauksessa tarkastelemme informaatiovaikuttamista. Tarkastelun kohteena on erityisesti erilaisissa sähköisissä kanavissa leviävän väärän tai virheellisen tiedon (misinformaatio) vaikutus yksilöiden toiminnassa ja sitä kautta väärän tiedon merkitys organisaatioiden kannalta. Tahattomasti levitetyn väärän tiedon lisäksi tarkastelumme ulottuu tietoisesti levitettyyn väärään tietoon (disinformaatio) sekä valeuutisiin (fake news), joilla tyypillisesti pyritään vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen tai muutoin harhaanjohtamaan viestinnän kohderyhmää. Sekä tahattomasti että tarkoituksellisesti levitettävä virheellinen tieto voi monin tavoin vaikuttaa organisaatioiden toimintaan, maineeseen sekä asiakkaiden mielikuviin.

5.1 Misinformaatio voi vaikuttaa reaaliaikailman käyttäytymiseen

Tiivistelmä: Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin misinformaation vaikutusta vastaanottajan käyttäytymiseen erityisesti tiedostamattomalla tasolla. Koeasetelmassa koehenkilöt altistuvat lyhytaikaisesti virheellistä tietoa sisältäville uutisille, ja mittauksen kohteena on valeuutisten herättämien tunteiden alitajuinen vaikutus yksinkertaisessa näpyttelytestissä (Finger Tapping Test). Näpyttelytestissä koehenkilöitä pyydettiin ensin arvioimaan oma maksinäpyttelyn nopeus ja sen jälkeen painelemaan mahdollisimman nopeasti tietokoneen näppäintä. Tämän jälkeen he lukivat näpyttelyn nopeudesta virheellistä tietoa sisältävää tekstiä (positiivinen tai negatiivinen assosiaatio nopeaan näpyttelyyn) tai neutraalin kontrollitekstin. Lopuksi koehenkilöt tekivät uudestaan arvion maksimaalisesta näpyttelyn nopeudesta ja tekivät näpyttelytehtävän. Omia arvioita näpyttelyn nopeudesta pyydettiin ennen testin suorittamista sen selvittämiseksi, onko intervention vaikutus näpyttelyn nopeuteen tiedostamaton. Osallistujat jaettiin kolmeen satunnaisryhmään, joista yksi oli kontrolliryhmä (neutraali teksti). Tutkimustulokset osoittivat, että positiivisen valeuutisen lukeneiden koehenkilöiden näpyttelyn nopeus nousi ennen-jälkeen vertailussa enemmän kuin kontrolliryhmän koehenkilöillä. Negatiivista misinformaatiota saaneen ryhmän näpyttelyn nopeuden muutoksessa ei puolestaan havaittu tilastollisesti merkitsevää eroa suhteessa kontrolliryhmään. Koehenkilöiden arvioissa näpyttelyn nopeudesta ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja koeryhmien välillä, joten positiivisen misinformaation jälkeinen nopeutunut näpyttely tulkittiin tiedostamattomaksi käyttäytymismuutokseksi. Tutkimus osoittaa, että jo nopea altistus misinformaatiolle voi alitajuntaisesti muuttaa ihmisten toimintaa reaaliaikailmassa.

Julkaisu: Bastick, Z. (2021). Would you notice if fake news changed your behavior? An experiment on the unconscious effects of disinformation. *Computers in human behavior*, 116, 106633.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106633>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettu koeasetelma.

Tutkijan kommentti: Väärän tiedon leviämistä vastaan toimiessa tulee ottaa huomioon myös psykologiset ulottuvuudet. Oikean tiedon jakaminen ja virheiden korjaaminen ei aina välttämättä ole riittäviä toimia, koska vastaanottamamme tieto voi vaikuttaa toimintaamme, uskomuksiimme ja jopa muistoihimme alitajuisella tasolla. Tämä tutkimus osoittaa, kuinka lyhytaikainenkin altistus sepitetylle tiedolle voi muuttaa koehenkilön tiedostamatta hänen maksimaalisen suoriutumisensa tasoa yksinkertaisessa tehtävässä. Koetilanne on huomattavasti reaali maailmaa yksinkertaistetumpi, jossa varsinaisen informaation lisäksi vaikuttavat myös lukuisat muut tekijät, kuten sosiaalinen ympäristö. (KH)

5.2 Konservatiivit tulkitsevat virheellisen tiedon herkemmin tahalliseksi kuin liberaalit

Tiivistelmä: Tutkimuksessa tarkastellaan tekijöitä, jotka vaikuttavat ihmisten herkkyyteen luokitella luotettavana pidetystä lähteestä tuleva virheellinen uutinen tahalliseksi väärän tiedon levittämiseksi sen sijaan, että virheellinen uutinen tulkittaisiin journalistiseksi epäonnistumiseksi. Selittävänä tekijänä tarkastellaan ihmisen tarvetta säilyttää jäsentynyt ja johdonmukainen kuva ympäröivästä maailmasta. Satunnaisia virheitä tekevä tai jopa epäpätevästi toimiva uutistoimisto rikkoisi tätä mielikuvaa johdonmukaisuudesta. Tutkijat raportoivat kuusi koetta, joiden tulosten meta-analyysin perusteella henkilökohtainen tarve järjestykseen ja johdonmukaisuuteen linkittyy positiivisesti taipumukseen epäillä tahallisuutta virheellisen tiedon levittämisessä mediassa. Tämä vaikutus näkyi riippumatta siitä, edustaako virheellinen viesti omaa arvomaailmaa vai ei. Tulos oli merkitsevä silloinkin, kun analyysissä huomioitiin se, kuinka voimakkaasti henkilö identifioituu poliittiseen ideologiaan. Aiempien tutkimusten mukaan konservatiivinen ajatusmaailma liittyy korkeampaan järjestyksen ja johdonmukaisuuden tarpeeseen kuin liberaalimpi ajattelu. Tutkimustulokset tukivat tätä aiempaa löydöstä. Tutkimusaineiston pohjalta osoitettiin lisäksi, että järjestyksen tarve liittyy oletukseen tahallisuudesta väärän tiedon levittämisestä sekä republikaanien että demokraattien kohdalla, mutta yhteys on vahvempi republikaanien kohdalla.

Julkaisu: Axt, J. R., Landau, M. J., & Kay, A. C. (2020). The psychological appeal of fake-news attributions. *Psychological science*, 31(7), 848-857.

Linkki: <https://doi.org/10.1177/0956797620922785>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Kyselytutkimus, satunnaistettu koeasetelma

Tutkijan kommentti: Kriittinen ja analyttinen asenne erilaisia tietolähteitä kohtaan on tärkeä yhteiskunnallinen taito. Kriittinen ajattelu voi lisätä yhteiskunnan ja siinä toimivien organisaatioiden resilienssiä ja kykyä selviytyä erilaisista hybridiuhista ja pahantahtoisista vaikuttamisyrityksistä. Toisaalta ihmisten toiminta on altista virheille, ja niiden seurauksena virheellistä tietoa voidaan levittää myös silloin, kun pyrkimyksenä on totuudenmukainen viestintä. Tämä tutkimuksen perusteella henkilöt, joilla on vahvempi tarve kokea maailma loogisena ja eheänä ovat alttiimpia yhdistämään pahanthahtoisuutta kaikkeen virheelliseen viestintään. Tutkimuksen perusteella voidaan tehdä oletuksia siitä, mitkä ihmisryhmät ovat alttiimpia tulkitsemaan tahattoman virheen tarkoitukselliseksi. Tietoisuus näiden taipumusten välisestä suhteesta voi myös jatkossa auttaa yksilöitä ymmärtämään omia reaktioitaan luotettavilta tahoilta raportoituihin virheellisiin uutisiin. (KH)

5.3 Tietoinen harkinta auttaa väärän tiedon tunnistamisessa

Tiivistelmä: Tutkimuksen tarkastelun kohteena oli intuition ja erityisesti harkinnan rooli virheellisen tiedon tunnistamisessa. Duaalimallin klassisen ajatuksen mukaan hitaampi ja harkintaan pohjautuva systeemi 2 tarvittaessa korjaa intuition pohjautuvan arvion totuudenmukaisemmaksi. Motivoituneen systeemi 2 ajatteluun pohjautuva malli puolestaan ennustaa tietoisesta harkinnan johtavan omaa identiteettiä vahvistaviin ja omia poliittisia mielipiteitä tukeviin tulkintoihin tekstien oikeellisuudesta, jolloin arviot voivat mahdollisesti poiketa totuudenmukaisuudesta (puolueellisuusharha). Tässä tutkimuksessa tutkijat pyysivät Amazonin Mechanical Turk -alustalla rekrytoituja osallistujia arvioimaan 16 uutisotsikon oikeellisuutta. Puolet uutisotsikoista tukivat demokraattien ja puolet republikaanien ajattelua, ja kummankin poliittisen suuntauksen osalta puolet uutisotsikoista oli paikkaansa pitäviä ja puolet virheellisiä. Uutiset valittiin koehenkilökohtaisesti satunnaisesti 24 uutisotsikon joukosta. Osa koehenkilöistä osallistui vertailumitaukseen, jossa koehenkilöt saivat ilman aikarajoitteita arvioida uutisotsikoiden paikkansapitävyyttä. Osa koehenkilöistä osallistui kahden vastauksen koeasetelmaan, jossa he ensin arvioivat uutisotsikon työmuistia kuormittavan tehtävän yhteydessä 7 sekunnin aikarajoituksen puitteissa, ja sen jälkeen uudestaan ilman työmuistin kuormittamista tai aikarajoitusta, mikä mahdollisti ensimmäistä arviota paremmin harkinnan käyttämiseen. Tuloksien mukaan harkinnan mahdollisuus johti harvempiin virhekategoriointeihin. Koehenkilöt korjasivat arvioitaan virheellisistä uutisista totuudenmukaisempaan suuntaan, kun heillä oli mahdollisuus käyttää harkintaa. Totuudenmukaisten uutisten kohdalla ei nähty vastaavaa systemaattista muutosta arvioissa intuition ja harkintaan pohjautuvissa koetilanteissa. Erilaista poliittista kantaa edustavien koehenkilöi-

den käyttäytymisen välillä ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja erityyppisten uutisten arvioinnissa, joten aineisto ei tue puolueellisuusharhan esiintymistä koeasetelmassa.

Julkaisu: Bago, B., Rand, D. G., & Pennycook, G. (2020). Fake news, fast and slow: Deliberation reduces belief in false (but not true) news headlines. *Journal of Experimental Psychology: General*, 149(8), 1608–1613.

Linkki: <https://doi.org/10.1037/xge0000729>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettu koeasetelma

Tutkijan kommentti: Koeasetelman perusteella keskeinen tekijä uutisten totuudenmukaisuuden arvioinnin onnistumisessa on riittävä tietoinen harkinta. Kun koehenkilöiden mahdollisuutta käyttää harkintaa rajoitettiin, he tekivät enemmän virhetulkintoja epätosista uutisotsikoista kuin silloin, kun heillä oli mahdollisuus harkintaan. Tutkimuksen tulos on oikein rohkaiseva; lähtökohtaisesti ihmiset ovat kyvykkäitä arvioimaan uutisten totuudenmukaisuutta neutraalisti ja irrallaan omasta henkilökohtaisesta arvo maailmastaan. Virheellisen tiedon leviämisen ehkäisemisessä onkin tämän tutkimuksen pohjalta tärkeää mahdollistaa riittävät valmiudet ja aika harkinnalle. (KH)

5.4 Virheellisen tiedon tunnistamissa ja jakamatta jättämisessä keskeistä on tietoinen harkinta

Tiivistelmä: Tässä kirjallisuuskatsauksessa selvitetään, miksi ihmiset uskovat ja jakavat edelleen virheellisiä tai harhaanjohtavia tekstejä verkossa. Artikkelissa keskitytään misinformaatioon, ja erityisesti väärän tiedon omaksumisen ja tunnistamatta jättämisen psykologiseen ulottuvuuteen, jonka ymmärtäminen auttaa tehokkaiden misinformaation levittämistä estävien ratkaisujen kehittämisen. Viimeaikaiset tutkimustulokset eivät tue hypoteesia siitä, että poliittinen suuntautuminen olisi pääasiallinen tekijä virheellisen tiedon tunnistamisessa siten, että oman ajatusmaailman vastaiset tekstit tulkittaisiin tyypillisimmin virheellisiksi, vaikkakin omaa ajatusmaailmaa tukevat tekstit tulkitaan jossain määrin totuudenmukaisemmaksi kuin oman ajatusmaailman vastaiset tekstit. Sen sijaan tekstin tosiasiallinen totuudenmukaisuus on vahvemmin arviota määrittävä tekijä kuin poliittiset mielipiteet. Tutkimusten perusteella henkilöt, jotka joko luontaisesti toimivat harkitsevasti, tai joita on kokeellisesti ohjattu käyttämään tietoista harkintaa arvioissaan, tunnistavat paremmin virheellistä tietoa sisältävät tekstit kuin vähemmän harkintaa käyttävät verrokkit. Virheellisen tiedon tunnistamisessa keskeistä

onkin, että ihmiset käyttävät harkintaa ja toisaalta omaavat riittävät taustatiedot, joiden pohjalta he voivat tunnistaa epäuskottavat sisällöt. Samoin virheellisten viestien edelleen jakamisessa merkittävimmissä roolissa vaikuttaisi olevan tietoisien harkinnan puute, vaikkakin toisinaan jakamisen taustalla on virheellinen arvio uutisen totuudenmukaisuudesta tai oman arvomaailman pönkittäminen mahdollisesta virheellisestä tiedosta välittämättä. Väärän tiedon leviämistä voivat ehkäistä oikea-aikaisten muistutusten kaltaiset interventiot, jotka tukevat ja kannustavat tietoiseen harkintaan tiedon luotettavuuden arvioinnissa ja jakamisessa.

Julkaisu: Pennycook, G., & Rand, D. G. (2021). The psychology of fake news. *Trends in cognitive sciences*, 25(5), 388-402.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.tics.2021.02.007>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Kirjallisuuskatsaus

Tutkijan kommentti: Artikkelin perusteella virheellisen tiedon edelleen jakaminen ei useinkaan ole tietoinen yritys levittää omaa agendaa tukevaa tietoa, vaan se johtuu yksinkertaisesti riittämättömästä harkinnasta. Virheellisen tiedon leviämistä on tutkimusten perusteella mahdollista estää tai hidastaa yksinkertaisin muistutuksin, jotka kannustavat arvioimaan tiedon luotettavuutta ennen jakamispäätöstä. Koska tutkimusten perusteella ihmiset myös suoriutuvat isona ryhmänä valheellisen tiedon tunnistamisessa varsin hyvin, hyödyntämällä harkinnasta muistuttavia herätteitä organisaatiot voivat vaikuttaa virheellisen tiedon levittämiseen hallinnoimillaan alustoilla. (KH)

5.5 (Mis)informaation käsittelyn vaiheet interventioiden kehittämisen tueksi

Tiivistelmä: Tässä katsauksessa tutkijat pyrkivät jäsentämään kirjallisuuden pohjalta tiedonkäsittelyn vaiheet, joita ihmiset käyvät läpi kohdatessaan misinformaatiota verkkoympäristössä. Tutkijat luovat viitekehyksen, joka luokittelee (mis)informaation käsittelyn neljään eri iteratiiviseen vaiheeseen: tietolähteiden valinta, tiedon valitseminen tarkempaan tarkasteluun tai jättäminen huomiotta, tiedon tarkkuuden ja/tai lähteen luotettavuuden arviointi sekä päätös miten tietoon reagoi, kuten tykkääminen tai jakaminen. Tutkijat käyvät kirjallisuuden pohjalta läpi keskeisiä psykologisia tekijöitä ja esimerkkejä interventioista, joita voidaan soveltaa kussakin vaiheessa. Esimerkiksi tietolähteen valinta -vaiheessa yksi ratkaisuehdotus on itsensä tuuppaamiseen kehitetyt sovellukset, jotka tukevat median kuluttajan omaa valintaa välttää tiettyjä sovelluksia

tai tietolähteiden palveluita. Tiedon valinta -vaiheessa erilaiset varoitukset ja sisältömerkinnät voivat olla toimivia interventioita, kun taas tiedon luottavuutta arvioitaessa väärien väitteiden osoittaminen virheelliseksi voi olla tehokasta. Reagointivaiheessa toimiva interventio voi olla esimerkiksi herätteet, jotka kannustavat harkitsemaan tiedon jakamista. Tutkijat toteavat kirjallisuuden keskittyvän pääasiassa kahteen viimeiseen vaiheeseen, arviointiin ja reaktioon. Prosessin alkuvaiheeseen, eli tietolähteen ja tiedon valintaan, liittyen on tehty suhteellisen vähän tutkimusta toimivista interventiosta. Tutkijoiden esittämää viitekehystä on mahdollista hyödyntää kohdennetumpien ja tehokkaampien interventioiden kehittämisessä.

Julkaisu: Geers, M., Swire-Thompson, B., Lorenz-Spreen, P., Herzog, S. M., Kozyreva, A., & Hertwig, R. (2023). The Online Misinformation Engagement Framework. *Current Opinion in Psychology*, 101739.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2023.101739>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Kirjallisuuskatsaus

Tutkijan kommentti: Tehokkaiden interventioiden kehittämisessä tyypillinen lähtökohta on laajemman kokonaisuuden hahmottaminen, pullonkaulojen tunnistaminen ja interventioiden kohdistaminen tunnistettuihin ongelmakohtiin. Tämä artikkeli luo pohjaa informaation käsittelyn päävaiheiden hahmottamiseen ja niihin liittyvään jo olemassa olevaan kirjallisuuteen. Tätä kirjallisuuteen pohjautuvaa työtä olisi hyvä kehittää edelleen ja selvittää, kuinka merkittävä vaikutus kullakin tiedonkäsittelyn vaiheella ja vaiheisiin kohdistuneilla interventioilla on virheellisen tiedon leviämisessä. (KH)

6 Kestävä kehitys

Tutkija: Jarno Tuominen (TY)

6.1 Voiko ilmastokäyttäytymistä ja -uskomuksia muuttaa: 63 maan toimenpideturnaus

Tiivistelmä: Mitkä strategiat ovat tehokkaimpia ilmastokäyttäytymisen muutokseen? Laaja kansainvälinen tutkijaryhmä keräsi joukkoistamalla ilmastokäyttäytymistutkijoilta 11 interventiota ja arvioi niiden vaikutuksia ilmastouskomuksiin, ilmastotoimitukseen, ilmastotiedonjakotavoitteeseen sekä ilmastokäyttäytymiseen (puun istutustehävä). Tutkimus toteutettiin 63 maassa ja se kattoi lähes 60.000 tutkittavaa, jotka sa-tunnaistettiin 11 eri intervention kesken tai kontrollitilanteeseen (Dickensin romaanin luku), jonka jälkeen he vastasivat ilmastouskomuksia, -toimenpiteitä, ja halukkuutta jakaa ilmastotietoa sosiaalisessa mediassa mittaaviin kyselyihin. Tehtävän lopuksi he saivat valita tahtovatko osallistua puunistutustehtävään, jossa heidän piti tehdä yksin-kertaista vja vaivannäköä vaativaa merkinetsintäkoetta. Jokaista suoritettua sivua kohden istutettiin puu, ja he saivat tehdä korkeintaan 8 sivua. Tutkimuksen johdosta istutettiin 333.333 puuta. Päälöydösten mukaan toimenpiteet olivat vaikuttavia, joskin niiden vaikutus oli verrattain pientä eikä tavoittanut ilmastoskeptikkoja. Eniten ilmas-touskomuksia vahvisti psykologisen etäisyyden vähentäminen, ilmastotoimitukea taas omia ilmastotoimia kuvaavan kirjeen kirjoittaminen läheiselle lapselle luettavaksi tuel-vaaisuudessa, ja ilmastotiedonjakohalukkuutta lisäsi eniten negatiiviset ja uhakuvia ko-rostava viestintä. Puiden istuttamista eli varsinaista käytännön ilmastotoimea ei kyetty interventioiden avulla lisäämään, vaan puolet interventioista jopa vähensi tämän to-dennäköisyyttä. Huomionarvoisesti yksilöiden uskomukset vaikuttivat merkittävästi toi-menpiteiden vaikuttavuuteen.

Julkaisu: Vlasceanu, M. et al. (hyväksytty julkaistavaksi). Addressing Climate Change with Behavioral Science: A Global Intervention Tournament in 63 Countries. *Science Advances*.

Linkki: <https://doi.org/10.31234/osf.io/cr5at>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Kokeellinen tutkimus

Tutkijan kommentti: Tämä megatutkimus on ainutlaatuinen tavassaan lähestyä ilmastokäyttäytymisen haasteita. Sen ehdottomia vahvuuksia ovat laaja otanta, teoreettisiin näkökulmiin perustuvat interventiot sekä monimutkainen koeasetelma. Vastaavankaltaiset ylikansalliset tutkimukset olisivat erittäin hyödyllisiä mietittäessä esimerkiksi maidenvälisten hyvine käytäntöjen vaihtoa. Tarkastelemalla yksilöllisten ja kulttuurien välisten erojen vaikutusta pystytään tarkemmin kohdentamaan toimivia toimia juuri tiettyyn tavoitteeseen liittyen. Tutkimuksen 60.000 tutkittavan joukosta löytyy myös yli 600 suomalaista. Tutkimuksen tuloksia voi myös tarkastella nettiapissa: <https://climate-interventions.shinyapps.io/climate-interventions/>.

6.2 Vihreää vedonlyöntiä: Ilmastoennustemarkkinoille osallistuminen lisää ilmastopoliittikkatoimien kannatusta

Tiivistelmä: Ilmastonmuutosasenteiden muuttamisen vaikeus on tunnettu ongelma: tiedonjakamisen, arvoihin vetoamisen tai poliittikkatoimien teho on varsin rajallista. Yksi keino yleisen mielipiteen arviointiin ja tapahtumien todennäköisyyksien arviointiin ovat ennustemarkkinat, jossa ihmiset asettavat panoksensa tietyn tapahtuman todennäköisyydelle ja jossa osuessa oikeaan heidät palkitaan ja osuessa ohi he menettävät rahansa. Cerf ja kollegat takastelivat kahdessa satunnaistetussa kenttätutkimuksessa (N=143 ja N=1005) ilmastomarkkinoille osallistumisen vaikutuksia. He havaitsivat ennustemarkkinoille osallistumisen lisäävän ilmastohuolta, ilmastotoimenpidetukea ja ilmastotietoutta. Ensimmäisessä pienemmässä osatutkimuksessa löydökset riippuvaisia heidän vedonlyöntionnistumisestaan, mutta laajemmassa otoksessa nämä vaikutukset havaittiin tästä riippumatta.

Julkaisu: Cerf, M., Matz C.S., & MacIver M.A. (2023). Participating in a climate prediction market increases concern about global warming. *Nature Climate Change*, 13, 523–531.

Linkki: <https://doi.org/10.1038/s41558-023-01679-4>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Tutkimusartikkeli

Tutkijan kommentti: Ennustemarkkinat ovat tehokas ja kiinnostava menetelmä, joiden avulla on pyritty joukkoistamaan epävarmojen tapahtumien todennäköisyyttä. Ilmastopuolella niitä on käytetty nk. heikkojen signaalien tunnistamiseen ja poliittisten näkökulmien tarkasteluun. Tämä tutkimus esittää uuden käyttösovellutuksen ilmastoenustemarkkinoille, mahdollisesti sivuuttaen tunnetun kognitiivisen esteen, jossa kaukaisille tulevaisuuden tapahtumille asetetaan vain vähäistä painoarvoa. Asettaessa rahansa tietyn tapahtuman todennäköisyydelle on tällä hänelle ajankohtaista merkitystä. Se on myös tehokas tapa korjata virheellisiä uskomuksia, sillä vääristyneillä uskomuksilla päätöksiä tekevät todennäköisesti häviävät panoksensa markkinoilla. Samanaikaisesti se tarjoaa keinon toimia nimettömänä ilmiökentässä, joka saattaa arkisissa sosiaalisissa yhteisöissä johtaa ulossulkemiseen. Tutkimuksessa esitettyjen etujen lisäksi se tarjoaa keinon tarkkaan kannatusarvioon. Ennustemarkkinat näyttäisivät olevan pohdinnan arvoinen keino, jonka avulla voidaan sekä parantaa kansalaisten uskomusten oikeellisuutta, ennustaa tiettyjen tapahtumien todennäköisyyttä että arvioida politiikkatoimien suotuisuutta samanaikaisesti.

6.3 Epävarmuuden sietokyvyn ja ahdistuksen vaikutus ilmastotiedon aiheuttamiin reaktioihin

Tiivistelmä: Mitkä yksilölliset tekijät ennustavat ilmastotoimien tukea, ilmastoystävällistä käyttäytymistä ja ilmastohuolta? Goldwert kumppaneineen tarkastelivat sekä ahdistuksen että epävarmuuden sietokyvyn vaikutusta näihin muuttujiin. Erityisesti epävarmuuden sietokyvyn vaikutuksesta ei ole juurikaan aiempaa tutkimustietoa, ja aiemat teoreettiset mallit ennustavat sen johtavan toimintaa todennäköisemmin korkeampaan välttämiskäyttäytymiseen. Tutkittavat (N=441) osallistuivat verkossa toteutettavaan tutkimukseen, jonka kerrottiin liittyvän ilmastomuutokseen liittyvään tiedonkäsittelyyn. Täytettyään kyselylomakkeet liittyen taustatekijöihin, ilmastoasenteisiin sekä psykologisiin tekijöihin floridalaiset tutkittavat katsoivat lyhyen ilmastomuutoksesta kertovan animoidun videon. Tutkittavat satunnaistettiin katsomaan jokin neljästä mahdollisesta versiosta: 1) konsensusvideo korosti 97% ilmastotutkijoista uskovan ihmisen toiminnan aiheuttavan ilmastomuutosta; kolme muuta videota sisälsi tämän videon lisäksi tietoa joko 2) ilmastomuutoksen haitallisista vaikutuksista; 3) todettiin haittavaikutuksien poistamisen olevan mahdollista kansainvälisellä yhteistyöllä; ja 4) korostettiin yksilön mahdollisuutta toimia ilmaston eduksi. Videon jälkeen he arvioivat senhetkistä tunnetilaansa ja täyttivät uudelleen ennen videota esitetyn ilmastouskomuskyselyn. Lopuksi he saivat mahdollisuuden osallistua ilmasto-ohjelmaan. Sekä il-

mastoahdistus että alhainen epävarmuuden sietokyky ennustivat suurempaa tunnekuormitusta videon jälkeen. Ainoastaan epävarmuuden sietokyky oli kuitenkin yhteydessä ilmastotoimien tukemiseen tai ilmastoystävälliseen käyttäytymiseen.

Julkaisu: Goldwert, D., Dev, A. S., Broos, H. C., Broad, K., & Timpano, K. R. (2023). The impact of anxiety and intolerance of uncertainty on climate change distress, policy support, and pro-environmental behaviour. *British Journal of Clinical Psychology*.

Linkki: <https://doi.org/10.1111/bjc.12441>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Kokeellinen tutkimus

Tutkijan kommentti: Epävarmuuden sietokyky on mm. yksi transdiagnostisista riskitekijöistä, joka ennustaa yleisesti psyykkistä huonovointisuutta diagnoosirajasta riippumatta, ja on tästä syystä ollut psykologisen tutkimuksen keskiössä viime aikoina. Tämä tutkimus tuo epävarmuuden sietokyvyn ilmastopsykologian tutkimukseen. Tutkijat vertailivat erityisesti ahdistuksen ja epävarmuuden sietokyvyn vaikutusta ihmisille esitettyjen ilmastovideoiden seuraukseen. Tutkimus sekä selvittää teoreettisia oletuksia epävarmuuden sietokyvyn mekanismeista mutta samalla myös antaa uutta näkökulmaa sille miten ilmastoasioista voisi olla hyödyllistä viestiä: Ilmastonmuutoksen haitoista puhuttaessa negatiivisten seurausten ja ahdistusta herättävän viestinnän seurauksena saattaa olla välttämiskäyttäytyminen, kun taas epävarmuuden virittäminen johtaa mahdollisesti tarkoituksenmukaisempiin reaktioihin

6.4 Koronan vaikutus ilmastosuhtautumiseen, kierrätykseen ja resurssien säästämiseen

Tiivistelmä: Koronapandemia muutti hetkellisesti myös ilmastoa kuormittavaa käyttäytymistämme. Mitiuk ja Liobikienè tutkivat Liettuassa pandemian toisen aallon kuluessa muutoksia niin ilmastohuolissa kuin kierrätys- ja resurssiensäästökäyttäytymisessä (N=1000). Tutkittavat kuvasivat pandemian lisänneen ilmastoon kohdistuvia huolia sekä muuttaneen heidän käyttäytymistään ilmastoystävällisempään suuntaan. Tarkemmassa tarkastelussa ympäristöön liittyvän huolen havaittiin ennustavan parhaiten varsinaista käyttäytymisen muutosta, kun taas ilmastonmuutokseen liittyvällä huolella ei ollut vastaavaa merkittävää vaikutusta. Resurssiensäästö kohdistui pääasiassa sähkönkulutukseen, sekä toissijaisesti veden käyttöön.

Julkaisu: Matiiuk Y. & Liobikienè, G. (2023). How the Covid-19 pandemic contributed to changes in climate change and environmental concern, resource-saving and waste-sorting behaviour. *Journal of Cleaner Production*, 430, 139759.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.139759>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Kyselytutkimus

Tutkijan kommentti: Elämme kasautuvien kriisien aikoja ja näiden välisiä yhteisvaikutussuhteita ei ole kyetty vielä erityisen hyvin tunnistamaan. On mm. esitetty ilmastomuutoksen itsessään myötävaikuttaneen pandemian leviämiseen. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin kiinnostavaa vaihtoehtoa, että kriisit pakottavat ihmiset muuttamaan totuttua käyttäytymistään ja tämän olevan mahdollinen paikka myös siirtää käyttäytymistä ilmastoystävällisemmäksi. Voisi ajatella että pandemian hopeareunus olisi juuri siinä, että poistamalla tavanmukaisen arjen se auttoi meitä myös poistamaan niin kutsuttua vihreää kuilua, eli ilmastoystävällisten arvojen ja varsinaisen käyttäytymisen kohtaamattomuutta. Onkin kiinnostavaa nähdä miten iso osa ilmastolle suotuisista käyttäytymisen muutoksista on nk. tarttuvia ja miten moni palautuu entiselleen nyt kun pandemiaa ei enää koeta aiemmankaltaisena uhkana ja arki on hiljalleen palautunut. Erityisesti kierrätys on tästä kiinnostava tarkastelun kohde, sillä se usein vaatii myös jonkinlaisen fyysisen rakenteen (esim. monikkoroskiksen), joka tekee tapautumisesta todennäköisempää.

6.5 Miten kommunikoida ilmastosta jakautuneessa mielipideilmastossa?

Tiivistelmä: Ilmastokysymykset jakavat mielipiteitä ja niihin liittyvät asenteet ovat joihinkin ryhmiin kuulumisen kannalta keskeisiä identiteettimerkittäviä. Tämä tekee ilmastotiedottamisesta erityisen haastavaa. Samalla tarkoituksenmukaiset ilmastotoimenpiteet vaativat oikeellista ja tavoitettavaa viestintää. Badullovich kuvaa perinteisten tiedottamismallien olevan yksisuuntaisia ja strategisesti yksilön asenteiden muuttamiseen kohdistuvia. Hän tarjoaa monimuotoisemman teoreettisen näkökulman perustuen kehystämisteoriaan (framing theory), joka keskittyy erityisesti vuorovaikutussuhteiden luomiseen eri toimijoiden välillä. Hän esittää tämän mahdollistavan ilmastotiedottamisen joka luo sosiaalisen perustan tarkoituksenmukaiselle keskustelulle ilmastomuutokseen liittyen. Malli sisältää tarkemmin alakohdat: tavoitteen asettamisen; arvo-

jen, identiteettitekkijöiden ja aiempien kohtaamisten perintöjen hyödyntämisen; toimijoiden valinnan (politiikkatoimijat (policy-side actors) ja kansalaistason toimijat (public-side actors); avoimen kaksisuuntaisen kommunikaation; tulostittarien valinnan toavoitteen mukaan; ja sosiaalisen kontekstin muokkaamisen, joka pyrkii saamaan aikaan toistuvan vuorovaikutuskehän joka epätarkoituksenmukaiset kkeskustelukehykset saadaa korvattua tuottavammilla ja avointa keskustelua lisäävillä tavoilla.

Julkaisu: Badullovich, N. (2023). From influencing to engagement: a framing model for climate communication in polarised settings. *Environmental Politics*, 32(2), 207-226.

Linkki: <https://doi.org/10.1080/09644016.2022.2052648>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Teoriaartikkeli

Tutkijan kommentti: Nykyisen sosiaalisen median ja polarisoituneen julkisen keskustelun aikana myös tärkeistä, mutta haastavista aiheista tiedottaminen on vaaran sävyttämää toimintaa. Badullovich seuraa konfliktinratkaisututkimuksesta tuttuja periaatteita, joissa varsinaiset aidot vuorovaikutuskokemukset vähentävät joustamattomia uskomuksia ja polarisoivia ryhmärakenteita. Hän esittää teoreettisen mallin, jonka pohjalta voi hahmottaa viestintää eri tavalla. Mallin soveltuvuutta suoraan ilmastokysymyksiin ei ole tieteellisesti tutkittu, mutta se pohjaa vastaavissa tilanteissa toimineisiin ratkaisuihin ja tarjoaa vähintään kiinnostavan näkökulman viestinnän ammattilaisille, keskittymällä prosessiin varsinaisen sisällön sijaan.

6.6 Rokotteita ilmastodisinformaatiota vastaan? 12 maan tutkimus

Tiivistelmä: Miksi toiset ovat alttiimpia ilmastodisinformaatiolle kuin toiset? Spambatti kollegoineen kuvaa rekisteröidyssä tutkimuksessaan kattavan teoreettisen mallin epä-tieteellisten uskomusten muodostumiselle, joka huomioi taustalla vaikuttavat psykologiset tekijät. Arvioidakseen mallin toimivuutta käytännössä, he tutkivat kuuden eri "disinformaatorokote"-strategiaa 12 eri maassa 6.816 tutkittavalla. Disinformaatorokotteet olivat: 1) tieteellisen konsensuksen esittäminen ihmisen roolista ilmastomuutoksessa; 2) ilmastotutkijoiden ja tieteen luotettavuuden osoittaminen; 3) läpinäkyvä ja tasapuolinen viestintä; 4) ilmastotoimien ja monimuotoisten moraalisten periaatteiden välisen yhteyden selventäminen; 5) esitetyn tiedon paikkansapitävyyden arvioinnin

avustaminen; ja 6) ilmastotoimiin yhdistäminen positiivisiin tunteisiin, ja niiden avulla pyrittiin tarkastelemaan tosielämän disinformaatioon uskomista. Yksikään rokotteista ei tarjonnut merkittävää suojaa disinformaatiota vastaan. Päinvastoin, disinformaatiolla todettiin olevan haitallisia vaikutuksia ilmastouskomuksiin, tunteisiin ilmastonsuojelua kohtaan, kykyyn tunnistaa disinformaatiota sekä ilmastokäyttäytymiseen (käytäten ym. puunistutustehtävää).

Julkaisu: Spampatti, T., Hahnel, U.J.J., Trutnevyte, E. & Brosch, T. (2023). Psychological inoculation strategies to fight climate disinformation across 12 countries. *Nature Human Behavior*.

Linkki: <https://doi.org/10.1038/s41562-023-01736-0>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Kokeellinen tutkimus

Tutkijan kommentti: Yksi kuumimmista psykologian tutkimuaiheista on disinformaatio, sen torjuminen ja sen vaikutusmekanismien ymmärtäminen. Spambatti kollegoineen ovat ensin kuvanneet johdonmukaisen mallin tekijöistä jotka vaikuttavat disinformaatioon haksahdamiseen ja tämän jälkeen kattavasti arvioivat eri mallinperustuvien toimenpiteiden vaikuttavuutta. Valitettavasti disinformaatiolla on suuri vaikutus ilmastouskomuksiin ja -käyttäytymiseen, mutta rokotteet disinformaatio vastaan ovat varsin tehottomia. Tämä tutkimus kuvastaa ja alleviivaa miten merkittävä ja vaikea ongelma disinformaatio on, ja miten taitavasti sen levittäjät toimivat. Toivottomuuden sijaan tämä tutkimus kuitenkin myös osoittaa toimivan tutkimusprotokollan vastaavien näkökulmien tutkimukseen ja toivottavasti ruokkii tulevaisuudessa parempia ja tehokkaampia toimenpiteitä disinformaatiota vastaan.